

Guía de subtulado inclusivo en galego

*Indicacións técnicas e lingüísticas para
subtitular nunha lingua minorizada*



Materiais
Lingüísticos

A autora
Mercedes Martínez Lorenzo

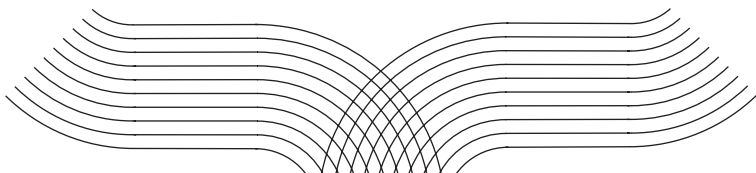


Mercedes Martínez-Lorenzo é doutora en Comunicación (2021) e graduada en Tradución e Interpretación (2016) pola Universidade de Vigo. Recibiu o Premio Extraordinario de Fin de Grao da UVigo e o Premio Fin de Carreira da Xunta de Galicia. A súa investigación foi financiada cunha axuda predoutoral Xunta de Galicia (2018) e presentada en numerosos congresos internacionais de prestixio (UMAQ, Media for All). Nela estudou como vincular as áreas de accesibilidade audiovisual e promoción de linguas minorizadas. Resultado dese crebacabezas é esta guía.

Amais de divulgar as súas achegas en diversas publicacións do ámbito das linguas e da accesibilidade, tamén lle atrae a escritura creativa, e o seu poemario *Problemas de millennial* recibiu o segundo accésit nos Premios de poesía, relato curto e tradución 2021 da Área de Normalización Lingüística da UVigo. Na actualidade é profesora de inglés na Escola Oficial de Idiomas.

Servizo de Publicacións

Universidade de Vigo



Materiais Lingüísticos

n.º 011

Edición

Universidade de Vigo
Servizo de Publicacións
Rúa de Leonardo da Vinci, s/n
36310 Vigo

Materiais Lingüísticos é unha colección publicada en colaboración coa Área de Normalización Lingüística

Deseño gráfico

Tania Sueiro Graña
Área de Imaxe
Vicerreitoría de Comunicacións e Relacións Institucionais

Fotografía da portada

Adobe Stock

Maquetación e impresión

Tórculo Comunicación Gráfica, S. A.

ISBN (Libro impreso)

978-84-8158-914-6

Depósito legal

VG 652-2021

© Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 2021
© A autora, dos seus textos

Sen o permiso escrito do Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, queda prohibida a reprodución ou a transmisión total e parcial deste libro a través de ningún procedemento electrónico ou mecánico, incluídos a fotocopia, a gravación magnética ou calquera almacenamento de información e sistema de recuperación.

Ao ser esta editorial membro da **uDe**, garántense a difusión e a comercialización das súas publicacións no ámbito nacional e internacional.

Servizo de Publicacións

Universidade de Vigo



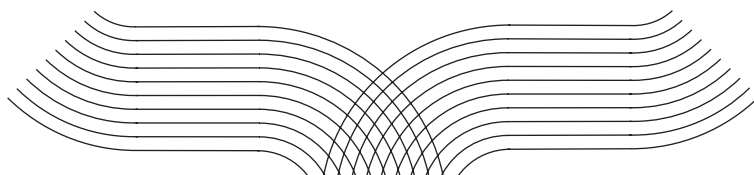
Guía de subtulado inclusivo en galego

*Indicacións técnicas e lingüísticas para
subtitular nunha lingua minorizada*

Autora

Mercedes Martínez Lorenzo

	INTRODUCCIÓN	9
01	PRESENTACIÓN DO SUBTÍTULO: ASPECTOS VISUAIS	15
02	PRESENTACIÓN DO SUBTÍTULO: ASPECTOS TEMPORAIS	21
03	IDENTIFICACIÓN DE PERSONAXES	25
04	EFFECTOS DE SON	29
05	INFORMACIÓN CONTEXTUAL E VOZ DE FONDO (<i>VOZ EN OFF</i>)	35
06	MÚSICA E CANCIÓNS	45
07	CRITERIOS EDITORIAIS	51



08

CRITERIOS LINGÜÍSTICOS

59

09

OUTROS ASPECTOS TÉCNICOS

69

10

LISTAXE DE COMPROBACIÓN

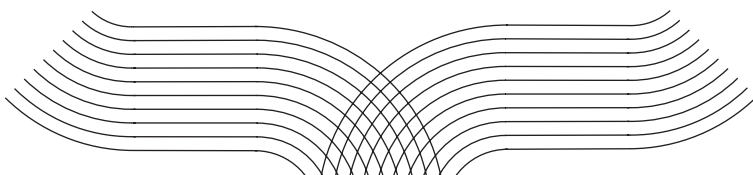
71

BIBLIOGRAFÍA

73

ANEXO. REFERENCIAS ADICIONAIS

75



Introdución

A accesibilidade a medios audiovisuais require eliminar os obstáculos que a poboación poida atopar á hora de consumir produtos audiovisuais. Hoxe en día, estes atrancos non están superados coa adquisición dun televisor ou outro provedor de contidos. Unha gran parte da poboación precisa servizos de accesibilidade que derriben ao máximo posibles barreiras sensoriais, cognitivas e lingüísticas.

Os servizos de accesibilidade inclúen a subtitulación, a dobraxe, a interpretación en lingua de signos, a audiodescrición e a lectura fácil, entre outros. Esta guía céntrase na provisión dun tipo de subtitulación, que aquí denominamos “inclusiva”. A subtitulación inclusiva creada seguindo estas indicacións pode facilitar o acceso a un público diverso e axudar na aprendizaxe e na promoción da lingua, accións primordiais no caso de linguas minorizadas como o galego. A subtitulación inclusiva vencella accesibilidade e promoción lingüística. Así e todo, cremos que ningún dos distintos tipos de subtitulación pode ser válido ou útil ao cento por cento para *todo o mundo*. A continuación explicamos as principais diferenzas e as persoas receptoras, así como o pasado e o futuro desta guía.

Tipos de subtitulación e persoas usuarias

A subtitulación inclúe un amplo abano de diferentes prácticas que se adecúan mellor ou peor a distintos grupos de persoas usuarias. A seguir describimos os seguintes tipos: subtitulación literal, subtitulación adaptada e subtitulación inclusiva.

Subtitulación literal

A subtitulación literal é unha transcripción completa do audio; isto é, estes subtítulos conteñen todas as palabras dos diálogos e, en ocasións, descrições de todos os sons non verbais.

Esta subtitulación literal pode ser útil para persoas que xa están afeitas a consumir produtos audiovisuais subtitulados, persoas con alta capacidade lectora, falantes nativas da lingua dos subtítulos, ou para quen decida empregala, independentemente do seu perfil. Así e todo, non semella a subtitulación máis útil para persoas con perda auditiva ou cognitiva ou aprendizas da lingua.

Subtitulación adaptada

A subtitulación adaptada é moito máis simple, presenta vocabulario básico, a unha velocidade de lectura reducida e incorpora trazos lingüísticos da lingua de signos (Pereira-Rodríguez, 2010).

Esta subtitulación adaptada favorece a visualización de produtos audiovisuais para persoas xordas prelocutivas, que adoitan ser usuarias dunha lingua de signos, persoas cunha perda cognitiva alta, persoas aprendizas da lingua dos subtítulos (inmigrantes, nenas/os) ou para quen a decida empregar.

Subtitulación inclusiva

No nivel lingüístico, a subtitulación inclusiva atópase a medio camiño entre as subtitulacións literal e adaptada. Esta subtitulación é un reconto semántico do audio, isto é, recolle en texto a información verbal e non verbal máis importante do audio, na mesma lingua (subtitulación intralingüística) ou noutra (interlingüística) (Pereira-Rodríguez, 2010; Neves, 2018). Noutras palabras, esta subtitulación non debe ser unha transcripción completa do audio, senón un resumo, máis literal ca a subtitulación adaptada.

A subtitulación inclusiva *inclúe* máis información alén dos diálogos, como información non verbal sobre identificación de personaxes (quen di que), información contextual (como o di), efectos de sons, música e cancións. Deste xeito, a subtitulación inclusiva *inclúe* máis público alén das persoas oíntes, como persoas xordas poslocutivas, persoas cun grao baixo de perda cognitiva ou persoas aprendizas da lingua dos subtítulos. Esta subtitulación é verdadeiramente inclusiva cando persoas usuarias ou validadoras colaboran no proceso de elaboración dos subtítulos (*inclusión* no senso de *participación*).

Agora ben, se esta subtitulación inclusiva aínda non é válida para todo tipo de persoas usuarias e se non se implementa a colaboración de persoas usuarias, poderíamos facernos a pregunta que dá título ao seguinte apartado.

É a subtítulos inclusiva realmente inclusiva?

Seguramente non. Semella imposible que unha única pista de subtítulos poida satisfacer ao 100 % as necesidades de todos os públicos.

A subtítulos inclusiva segue a denominarse *subtítulos para persoas xordas*. Emporiso, esta subtítulos para persoas xordas non é empregada só por persoas xordas nin se adecúa a todos os tipos de xordeira, senón que é máis axeitado para persoas xordas poslocutivas ca prelocutivas. Se estes subtítulos non os empregan só persoas xordas nin se adecúan a todo tipo de xordeira, por que os chamamos *subtítulos para persoas xordas*? A expresión está obsoleta e véñse criticando dende hai máis dunha década (Neves, 2008).

Por que non os chamamos só subtítulos?

Porque a día de hoxe, ao referirmos a subtítulos, sen máis, seguimos a pensar primeiro nunha tradución interlingüística de só o diálogo, e non é diso do que vai esta guía. En inglés, existe a diferenza entre *subtitling* (tradución interlingüística do diálogo) e *captioning* (subtítulos inter- ou intralingüística da información verbal e mais non verbal do audio), pero en galego non temos esta diferenciación de termos, polo que aínda precisamos un "apelido" para *subtítulos*.

O ideal sería que houbera, polo menos, dúas pistas de subtítulos: adaptada e inclusiva. Aínda máis, neste mundo de rapidísima evolución tecnolóxica, no que as persoas usuarias da subtítulos poden escoller a lingua dos subtítulos, o tamaño da fonte ou mesmo pousar o rato sobre unha palabra e obter sinónimos; por que non hai unha opción para escoller o grao de edición lingüística dos subtítulos, entre literal, adaptado ou inclusivo? Daquela, a pista de subtítulos contería tres tipos de subtítulos e este arquivo 3 en 1 si sería inclusivo, porque lle permite a cada persoa usuaria facer a súa escolla. Ironicamente, sendo a máis inclusiva, poderíamos chamar a esta subtítulos interactiva 3 en 1 só *subtítulos*, sen *inclusiva* nin ningún outro apelido. Este escenario suporía un custo maior que quizais as empresas non consideran rendible, mais agardamos trabucarnos neste punto. Ata entón, reiteramos que o ideal sería que as empresas de subtítulos contasen con persoas validadoras no momento de aplicar esta guía; isto daría maior garantía á calidade do produto final.

A guía tamén sinala onde os subtítulos inclusivos se poden adaptar para o público de subtítulos adaptada, así como onde o equipo creador pode axudar a profesionais da subtítulos para respectar ao máximo as decisións artísticas do primeiro. Quen desexe facer subtítulos para oíntes pode empregar esta guía excluindo os apartados 3. Identificación de personaxes, 4. Efectos de son, 5.1-5.4. Información contextual e 6.1. Música.

Se a expresión *subtitulación inclusiva* non convence, hai outras: *subtitulación enriquecida ou enriquecedora* (Neves, 2018), *accesible, completa, descritiva*. Para nós non é tan importante o nome coma a práctica inclusiva detrás dela.

12

Orixe e xustificación da guía

Esta guía é o resultado da tese de doutoramento *Media Accessibility in Galicia(n): Guidelines for Inclusive Subtitling* (2021). Un dos obxectivos da investigación foi crear unha guía de subtitulación inclusiva para o contexto galego, cuns criterios técnicos de subtitulación que actualizasen as indicacións da norma española UNE 153010 Subtitulación para persoas xordas e persoas con discapacidade auditiva (AENOR, 2012). A guía creouse a partir dunha análise doutras 16 guías e normas de subtitulación nacionais e internacionais e mais obras académicas do ámbito da accesibilidade e da sociolingüística (véxase a bibliografía e o anexo).

Esta guía galega é un documento orixinal, mais como ten a súa base na UNE 153010, podería representar a actualización da norma, pois a parte técnica da guía pode aplicarse en todo o territorio español, sen importar a lingua da subtitulación. Os criterios lingüísticos da guía son específicos para a lingua galega, mais animamos a que se apliquen ou adapten para as demais linguas minorizadas do estado. A guía foi deseñada para ser un instrumento didáctico, polo que desexamos que se empregue tanto profesionalmente coma na aula de tradución audiovisual.

Este documento é a primeira versión da *Guía de subtitulación inclusiva en galego*. Non é un documento estático, senón que se debe revisar para manter a guía actualizada á evolución da lingua, das prácticas de subtitulación e aos avances en investigación. Amais diso, queda a porta aberta a futuras investigacións que completen a guía con indicacións sobre subtitulación en directo, creativa, interactiva e adaptada.

Agradecementos

Doulles mil grazas á miña directora da tese, Ana Pereira Rodríguez, e ao meu codirector, Pablo Romero Fresco, por acompañarme nesta aventura de catro anos. Mil grazas a Fernando Ramallo e á Área de Normalización Lingüística da Universidade de Vigo, pola axuda e polo interese no proxecto e na publicación desta guía. Mil grazas ao estudiantado de Tradución audiovisual do curso 2019/2020 por ser o primeiro en utilizar a guía. Mil grazas aos membros do tribunal da defensa da tese, Frederic Chaume, Josélia Neves e Lourdes Lorenzo García, polos seus comentarios que perfilaron esta versión da guía. Mil grazas á familia, por sempre estar aí.

Esta guía é o resultado dunha tese de doutoramento financiada polas Axudas á etapa predoutoral 2018 da Xunta de Galicia, Consellería de Cultura, Educación e Ordenación Universitaria.

Capítulo 1

PRESENTACIÓN DO SUBTÍTULO: ASPECTOS VISUAIS

15

1.1. Posición dos subtítulos

Todos os subtítulos (diálogos, información contextual, cancións, insertos, **efectos de son e de música**) situaranse **centrados na parte inferior** da pantalla.



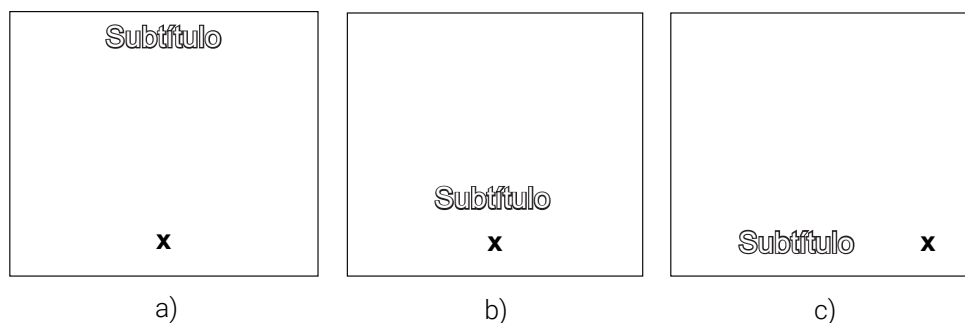
Imaxe 1. Efecto de son centrado na parte inferior da pantalla. Fonte: propia

Excepción: cando algúns subtítulos agochen, en calquera tipo de programa, **información visual relevante**, como rótulos, títulos, subtítulos abertos, bocas, ollos, caras, deportistas, marcadores, intérpretes en lingua de signos etc., estes subtítulos desprazaranse.

1.1.1. Desprazamentos

Os subtítulos que agochen información visual relevante desprazaranse a unha das seguintes tres posicións alternativas na pantalla. Estas tres opcións de desprazamento preséntanse sen ningunha orde de prioridade; escollerase a máis adecuada segundo onde apareza a información visual (senalada na imaxe 3 cunha cruz) e o espazo libre existente na pantalla:

- a) Á parte superior da pantalla.
- b) Xusto enriba ou debaixo da información visual, na parte inferior da pantalla.
- c) Á esquerda ou á dereita, tamén na parte inferior da pantalla.



Imaxe 2. Tres opcións de desprazamento de subtítulos. Fonte: propia

Terase en conta que o desprazamento horizontal (opción *c*) non se poida confundir cun desprazamento para identificar personaxes. No caso de confusión, preferirase o desprazamento á parte superior da pantalla ou xusto enriba ou debaixo da información visual, na parte inferior da pantalla (opcións *a* ou *b*).

Ampliarase o tempo de exposición ou de permanencia na pantalla dos subtítulos desprazados para que a persoa espectadora poida detectar o cambio de posición, ler o subtítulo e explorar a imaxe.

1.1.2. Subtitulación xunto a outro texto na pantalla

Se o texto que apareza en aberto na pantalla é practicamente igual ao audio, non se subtitulará o audio, pois o subtítulo sería unha repetición do texto en pantalla.



✓

Imaxe 3. Subtitulación innecesaria por ser unha repetición do inserto na pantalla. Fonte: Unsplash, Anthony da Cruz

Se o texto na pantalla é parte do que se di no audio, un resumo, aproveitarase a información do texto na pantalla para resumir o subtítulo.



✓

Imaxe 4. Aproveítase a información do inserto para reducir o texto do subtítulo. Fonte: Unsplash, Krzysztof Kowalik

Se os subtítulos agochan texto na pantalla e non se poden desprazar, reproducirase na subtitulación a información do audio e a do texto da pantalla.

1.2. Número de liñas por subtítulo

Os subtítulos poden ter unha liña (monolineais) ou un máximo de dúas (bilineais).

18 Se conflúen diálogo con música ou efectos de son, o subtítulo seguirá a manter o máximo de dúas liñas. Só de xeito excepcional, se non se pode redistribuír a información en subtítulos bilineais e diálogo e música ou efectos de son acontecen simultaneamente, poderán incluírse tres liñas de subtítulo, sempre que estas poidan permanecer na pantalla o tempo necesario para lelas e explorar a imaxe.

1.3. Presentación das liñas dos subtítulos

Polo xeral, os subtítulos presentaranse en bloque, non con desprazamento ou por partes (subtítulos acumulativos).

Os subtítulos acumulativos consisten en presentar un subtítulo mono- ou bilineal por partes, con distintos tempos de entrada para cada palabra ou liña, en sincronización con cadanseu audio, e un mesmo tempo de saída para todas as partes. Empréganse en casos especiais, cando a información ou o tempo limitado non favorezan a presentación en bloque ou a creación de subtítulos independentes. Por exemplo: para manter o efecto dramático ou cómico e non desvelar a trama ou chistes antes de tempo, seguir o ritmo dunha canción, ou para separar preguntas e respostas en concursos.

1.4. Liñas distintas por personaxe

Polo xeral, o cambio de falante supón subtitular a nova intervención nunha nova liña.

Poderán compartir liña as intervencións curtas de distintos personaxes, tendo en conta que dúas intervencións nun mesmo subtítulo reflicten simultaneidade e os subtítulos monolineais aumentan o ritmo de visionamento do material audiovisual (véxase 7.1.2).

1.5. Número de caracteres por liña

O límite máximo ideal de caracteres por liña é 37, axeitado para subtitular vídeos que estean tanto en posición horizontal coma en vertical.

Un carácter é unha letra, un dígito, un símbolo, **pero tamén un signo ortográfico (, . ; : ? !) e un espazo.**

1.6. Tamaño mínimo e máximo dos caracteres

Non se establece un tamaño mínimo ou máximo dos caracteres, xa que depende de numerosas variables, moitas incontrolables: programa de subtitulación, instrucións do cliente ou clienta, dispositivo onde se ve o contido audiovisual subtitulado, visión da persoa espectadora, distancia entre público e pantalla, condicións luminosas do lugar de visionamento. Por isto, o tamaño debería poder ser axustable pola persoa espectadora.

O tamaño poderá diminuír ou aumentarse con fins creativos (véxase 5.4.4).

1.7. Tipografía

Empregaranse fontes tipográficas sans-serifa, como Arial, Verdana, FS Me ou Biancoenero. Poderá recorrerse a outras fontes sans-serifa ou serifa na subtitulación creativa.

1.8. Contraste de cores entre caracteres e fondo

O texto dos subtítulos estará resaltado por un contorno, sombra ou caixa. O texto dos subtítulos terá unha cor clara (amarela, verde, ciano, maxenta ou branca) sobre contorno, sombra ou caixa de cor negra.

Porén, teranse en conta as cores da imaxe. Se o fondo é claro, non se presentará un subtítulo da mesma cor, que se poida camuflar, senón texto escuro.

Contorno

Contorno e sombra

Caixa

Capítulo 2

PRESENTACIÓN DO SUBTÍTULO: ASPECTOS TEMPORAIS

21

2.1. Velocidade de exposición do texto do subtítulo

Canto máis rápido se sucedan os subtítulos e canto máis haxa que ler, menos tempo hai para observar a imaxe.

A velocidade de exposición ou de lectura dun subtítulo é o número de caracteres por segundo (CpS) que se amosan na pantalla.

En contido para **audiencia adulta**, a velocidade máxima de cada subtítulo será **15 CpS**.

En contido **infantil**, a velocidade máxima de cada subtítulo será **10–12 CpS**.

No caso de **subtítulos adaptados**, as velocidades máximas xusto antes indicadas reduciranse tanto en contidos para público adulto coma infantil.

A velocidade máxima **poderase incrementar** lixeiramente cando:

- O texto dos subtítulos sexa máis importante ca observar a imaxe.
- A imaxe é repetida, isto é, xa aparecera con anterioridade.
- Na imaxe hai pouco que observar, en especial na súa periferia.

Pola contra, a velocidade máxima **diminuirase** coa edición do texto do subtítulo (véxase 7.6) ou alterando o sincronismo (2.4.1) nos seguintes catro escenarios:

- A subtitulación conflúe con outro texto en pantalla (véxase 1.1).
- Hai información visual importante que aparece só ao comezo dunha escena con diálogo.

- Hai información visual importante, en especial, na periferia da imaxe, en calquera momento dunha escena con diálogo rápido.
- Hai planos curtos con diálogo.

22

2.2. Duración mínima do texto do subtítulo

A duración mínima dun subtítulo será **1 segundo**.

2.3. Pausa entre subtítulos

Haberá un mínimo de **3 fotogramas** ou cadros (*frames*) ou **300 ms** libres de substitución entre un subtítulo e o seguinte. Esta pausa é necesaria para que o ollo detecte un cambio de subtítulo.

Entrada	Saída do subtítulo		Haberá tres fotogramas sen texto entre a saída dun subtítulo e a entrada do seguinte. O seguinte subtítulo entrará no cuarto fotograma.
	438	470	
	474	522	
	526	587	
	591	642	
	646	702	

Imaxe 5. Fotogramas de entrada e de saída de subtítulos, vista en Aegisub

Entre subtítulos concatenados ou encadeados non haberá máis de **1 segundo** de separación.

Un subtítulo concatenado ou encadeado está formado por unha oración incompleta que provén do anterior ou segue no seguinte subtítulo (Díaz-Cintas, 2001, 2003: 156).

Teño que marchar

Subtítulo encadeado 1

porque xa vou tarde.

Subtítulo encadeado 2

Se hai máis dun segundo de separación entre dous subtítulos concatenados, alterárase o sincronismo para reducir esa separación ou incluíranse puntos suspensivos no primeiro subtítulo encadeado para indicar que a oración continúa (máis detalles en 7.1.3).

2.4. Sincronismo

As entradas e as saídas dos subtítulos coincidirán, no máximo posible, coa locución e coa información sonora (sincronismo co audio), e co movemento labial e cos cambios de plano (sincronismo coa imaxe).

A información (p. ex., nomes de personaxes) non se debería adiantar nos subtítulos antes de que se presente a través do audio ou das imaxes, agás que se acordase co equipo creador que si se pode presentar a información antes na subtitulación.

A entrada do subtítulo é o momento no que aparece ou entra o subtítulo na pantalla.

A saída dun subtítulo é o momento no que desaparece ou sae o subtítulo da pantalla.

2.4.1. Sincronismo co audio

A sincronización co audio manterase malia non ser visible na pantalla (nunca ou só un momento) a persoa falante, a orixe do son ou no caso de ser unha voz de fondo.

Con todo, o sincronismo é flexible e poderase alterar, en sons visibles ou non, para manter unha velocidade de lectura (véxase 2.1) e unha pausa entre subtítulos axeitadas (2.3). Daquela, o subtítulo pode esporadicamente entrar e saír ata un segundo antes e despois a respecto do audio. Esta marxe de asincronismo non é perceptible polo ollo, mais non debe superar o 10 % do número total de subtítulos.

2.4.2. Sincronismo coa imaxe: cambios de plano

O cambio de plano adóitase vincular ao cambio de subtítulo. Polo xeral, procurarase que a subtitulación non se sitúe sobre un cambio de plano (non “pise” ou “corte” plano), senón que apareza ou desapareza xusto co cambio de plano.

Porén, cando o audio se sitúa sobre un cambio de plano, o subtítulo, sincronizado co audio, acaba aparecendo tamén sobre ese cambio de plano. Se non se axustan os tempos de entrada e de saída do subtítulo como segue, releríase o mesmo subtítulo, ao pensar que se trata dun novo tras o cambio de plano:

- Se o audio comeza entre 8-11 fotogramas antes do cambio de plano, o subtítulo entrará 12 fotogramas (medio segundo) antes do cambio de plano.
- Se o audio comeza 7 fotogramas ou menos antes do cambio de plano, o subtítulo entrará co cambio de plano.
- Se o audio remata entre 8-11 fotogramas despois do cambio de plano, o subtítulo sairá 12 fotogramas (medio segundo) despois do cambio de plano.

- Se o subtítulo remata 7 fotogramas ou menos despois do cambio de plano, o subtítulo sairá co cambio de plano, e deixará 3 fotogramas de pausa entre subtítulos.

Capítulo 3

IDENTIFICACIÓN DE PERSONAXES

3.1. Elección de técnicas para identificar personaxes

As técnicas para identificar personaxes son as seguintes por orde de prioridade: cores, etiquetas e guións.

3.2. Uso de cores

Esta técnica consiste en asignarlle unha cor a cada personaxe. A atribución dependerá do número de falantes e do tipo de programa.

As cores dispoñibles son as seguintes, por orde de asignación segundo a tradición nacional subtítuladora e o hábito do público: amarela, verde, ciano, maxenta e branca.

- A cor amarela identifica a persoa falante protagonista ou con maior carga de diálogo.
- As cores verde, ciano e maxenta, por esta orde, identifican outras voces predominantes.
- A cor branca asígnaselle ao resto de personaxes.

3.2.1. Unha ou dúas persoas falantes e telexornais

Se o programa conta cunha **única persoa falante** (p. ex.: un documental con só unha voz narradora de fondo), empregárase a cor branca (sobre contorno, sombra ou caixa de cor negra, véxase 1.8).

En calquera contido onde só participen **dúas persoas falantes**, empregáranse as cores amarela e branca, as dúas cores máis lexibles. Se hai máis de dúas persoas participantes, asignáranse todas as cores por orde normal de prioridade (3.2).

Os **telexornais** subtitularanse en cor branca, posto que predomina a información dos subtítulos sobre as imaxes, e a cor branca é a máis lexible. No caso de risco de confusión para identificar a persoa falante, empregaranse etiquetas ou guións.

26

3.3. Uso de etiquetas

Esta técnica empregarase cando a identificación con cores non é posible (por limitacións técnicas), desexable (por motivos estéticos) ou suficiente (cando hai risco de confusión).

Non se pode, non se quere ou non abonda usar cores? Uso de etiquetas.

O risco de confusión pode darse cando concorren diferentes voces identificadas todas con cor branca, non visibles na pantalla (imaxe 6) ou cando non queda claro pola información visual ou polo diálogo quen está a falar.



Imaxe 6. Uso de etiquetas con personaxes identificados en branco e non visibles na pantalla. Fonte: propia

Evitarase o uso de etiqueta cando a voz alterna entre estar visible e non visible na pantalla nunha escena. Isto é, **non se empregarán etiquetas cando se poida deducir quen está a falar pola información visual ou polo diálogo.**

Coa etiqueta identificarase cada personaxe co seu nome, apelido, alcume, completo e/ou abreviado (3.3.3). Se o/a personaxe aínda non foi presentado, a etiqueta incluirá un trazo característico da voz: (HOME) / (MULLER) / (NENO) / (ANCIÁ).

Se o/a personaxe aínda non foi presentado, consultarase co equipo creador se incluír na etiqueta o nome etc., da personaxe ou, se non cómpre adiantar información, incluír unha etiqueta neutra (OFF) ou un trazo característico da voz: (NENA) / (ANCIÁN).

3.3.1. Posición

A etiqueta anteporase ao subtítulo.

(XULIA) *Texto.*

3.3.2. Edición

A etiqueta escribírase en **maiúsculas entre parénteses**. Malia que acompañe texto en cursiva, a etiqueta irá en **redonda**.

(XULIA) *Texto.*

Se varias persoas din o mesmo a un tempo, a etiqueta será: (Á VEZ) *Texto*. Este subtítulo irá en cor branca, malia que cada persoa estea identificada noutras cores. A etiqueta (Á VEZ) é curta, de xénero neutro e independente do número de persoas que falen a un tempo, en comparación coas etiquetas (AMBOS), (AMBAS), que se utilizarán cando sexan dous homes ou dúas mulleres falando.

O contido da etiqueta (nome, apelido, alcume) escribírase ao completo. De ser unha denominación longa e de uso frecuente, abreviarase segundo as indicacións seguintes (sección 3.3.3).

3.3.3. Abreviación

Na primeira intervención, a etiqueta incluírá a denominación ao completo segundo 3.3.2 (maiúsculas entre parénteses), seguida dun guión e da forma abreviada. As seguintes intervencións incluírán só a abreviatura, sempre en maiúsculas entre parénteses.

(WENCESLAO-W) *Texto.*

Primeira intervención

(W) *Texto.*

Seguintes intervencións

As abreviaturas teñen que evitar a confusión e ser recoñecibles de xeito doado, polo que cómpre ter coidado, por exemplo, no caso de nomes similares. Os nomes compostos abreviaranse empregando as iniciais.

(JOSÉ ANTONIO-JA) *Texto.*

(XULIA-XU) *Texto.*

(MARTIÑO-MÑO) *Texto.*

(XIANA-XI) *Texto.*

(MARTINA-MNA) *Texto.*

3.4. Uso de guións

Esta técnica empregarase na segunda liña de subtítulos bilineais que inclúan dúas intervencións, de falantes diferentes, identificados en cor branca, para sinalar o cambio de falante. En subtítulos monolineais, empregarase o guión só cando haxa risco de confusión na identificación do cambio de falante identificado en branco.

Consiste en antepor un guión (-) cando comeza a falar unha persoa ou personaxe distinto.

Evitarase o uso do guión en subtítulos monolineais cando a voz alterna entre estar visible e non visible na pantalla nunha escena. Isto é, non **se empregarán guións cando se poida deducir quen está a falar pola información visual ou polo diálogo.**

Non se empregarán guións en subtítulos bilineais se unha desas intervencións leva outra cor, pois non hai risco de confusión, as distintas cores aclaran que se trata de dúas intervencións diferentes.

~~Texto falante 1.~~

~~-~~Texto falante 2. Con guión por ser dúas intervencións en cor branca.

Texto falante 1.

Texto falante 2. Sen guión por levar cada intervención unha cor diferente.

3.4.1. Posición

O guión anteporase ao subtítulo.

3.4.2. Edición

O guión irá seguido do texto do subtítulo sen espazo entre guión e texto.

~~Texto~~. Non hai espazo entre o guión e o texto que segue.

Capítulo 4

EFFECTOS DE SON

Un efecto de son ou efecto sonoro é:

- Un son ambiental, non vocal, como ((Aplausos)) / ((Disparos)) / ((Explosións)) / ((Teléfono)) / ((Timbre)) / ((Tronos)). Isto é, un son non producido pola boca que se oe **de fondo**.
- Un son vocal, non verbal, que **non** se poida ou non é relevante atribuír a unha ou a varias persoas falantes, isto é, non se sabe ou non interesa quen exactamente produciu o son: ((Borboriños)) / ((Ladro)) / ((Risos)).
 - ⇒ Neste caso, trátase dun son producido pola boca, mais que non é ningunha palabra identificable (porque daquela sería diálogo): sábese ou interesa sinalar a orixe do son? **Non**, logo é un efecto sonoro.

Por exemplo, malia que semella obvio que un ladro só pode ser producido por un can, pode darse a situación de que non interese sinalar exactamente a orixe do son (o can), senón só indicar que se oe un ladro **de fondo**.

Pola contra, se o can fose un personaxe relevante na historia, pode interesar sinalar a orixe do son (o can), daquela sería información contextual ((LADRA)). Cf. 5. Definición de información contextual.

4.1. Cantidad: que efectos de son cómpre subtitular

Subtitularanse os efectos sonoros necesarios para un entendemento completo da obra. Avaliase mellor cales son necesarios reproducindo o material audiovisual sen son, en especial cando non é posible o contacto co equipo creador.

Non se subtitularán os sons cuxa orixe é **visible na pantalla**; por exemplo: nun plano de alguén disparando ou dun público aplaudindo non se indicará (Disparo) nin (Aplausos).

- 30 Si se subtitularán os sons cuxa orixe é **visible na pantalla, mais non é evidente que se produciu son**; por exemplo: nun plano dunha porta cando se oe un timbre si se podería indicar ((Timbre)).

a)

b)



Imaxes 7 e 8. Exemplos dun mesmo efecto de son que é innecesario ou necesario segundo a información visual. Fonte da imaxe 7, esquerda: propia; imaxe 8, dereita: Unsplash, Chandler Cruttenden

- a) A orixe do son é visible na pantalla e é evidente que se produce son.
b) ⇒ Malia ser a orixe do son visible na pantalla, non é evidente que se produce son. Non sería adecuado subtitular (Teléfono), porque este si é visible na pantalla: vese o teléfono, mais non é obvio que estea soando.

Non se subtitularán os sons cuxa orixe **non é visible só momentaneamente**, pero que se poden deducir pola escena. Exemplo: algúns disparos non visibles nunha escena dun tiroteo.

Si se describirán os sons ou os cambios nos sons **que producen unha reacción por parte de personaxes**, como ((Gritos)) / ((Explosións)) / ((Radio acesa)) / ((Radio apagada)), que fan que personaxes tornen a cabeza ou boten a correr, por exemplo.

En resumo: é visible a orixe do son e pódese deducir que se produciu son pola información visual? Resposta si = non subtitular o efecto de son.

4.2. Aspectos visuais: posición

Os efectos sonoros subtitularanse centrados na parte inferior da pantalla.

4.3. Aspectos temporais: ritmo e sincronización

A subtitulación dos efectos de son adecuarase ao ritmo da linguaxe audiovisual e manterá a sincronización para respectar a intención narrativa do relato.

Exemplo 1: nunha emisión onde unhas campás repenican doce veces para que o público espectador, se quere, poida saber a hora do día na que se desenvolve a secuencia ou para transmitir unha sensación de aburrimiento, tensión etc., pódese emitir un subtítulo para cada badalada.

Exemplo 2: nunha escena na que se xoga con sons producidos por un martelo, resortes e un reloxo creando unha melodía, sincronizaranse os tempos de entrada e de saída dos subtítulos cos momentos nos que se producen os sons.

4.4. Edición

4.4.1. Formato

Os efectos de son subtitularanse en letra redonda **entre parénteses, coa primeira letra en maiúsculas e as demais en minúsculas**.

4.4.2. Cor

A cor do texto do efecto de son será branca sobre (contorno, sombra ou caixa) negro.

(Tronos)

4.4.3. Substantivación dos efectos de son

Os sons describiranse como substantivos: (Pranto) / (Aplausos) / (Disparos).

É dicir, describiranse sons, non accións, polo que sería inadecuado subtitular: (Choran), (Aplauden), (Dispara). Cf. 5. Información contextual.

De non ser posible a substantivación, empregaranse as expresións “soa”, “son de”.

4.4.4. Subtitulación da emisión do son

Os subtítulos de efectos de son refírense á emisión e non á recepción do son. Deste xeito, primase a obxectividade da subtitulación. Non son adecuadas as expresións referidas á recepción, como “óese”, “escóitanse”.

Máis detalles sobre formulación de efectos de son en 5.4.3.

4.4.5. Outras técnicas: uso de iconas

Segundo as posibilidades técnicas e o tipo de contido audiovisual, pódense substituír as etiquetas e subtitular efectos de son mediante iconas, nos casos en que estas sexan moi claras.

As iconas adecuaranse máis a programas de ficción ca informativos.



4.5. Ausencia de sons ou de diálogo

Cando hai pausas longas no diálogo ou as voces foron silenciadas, mais pódese deducir esta ausencia de sons ou de diálogo pola imaxe, a) non se marcará nada, deixarase a imaxe libre de subtítulos.

Se a ausencia de sons ou de diálogos non se pode discernir pola imaxe, indicárase un dos seguintes elementos, o máis relevante na escena: b) sons de fondo, música ou silencio. Desta maneira, a persoa usuaria da subtitulación non pensa que non hai ou que fallou o servizo.

a)



b)



Imaxes 9 e 10. A información visual determina cando cómpre sinalar que hai ausencia de diálogo. Fonte da imaxe 9, esquerda: Pexels, Anna Shvets; imaxe 10, dereita: Pexels, Christina Morillo

- a) ✓ Pode discernirse pola imaxe que non hai diálogo. Se predomina a información visual, é máis adecuado deixar a imaxe libre de subtítulos ca sinalar calquera son ou música de fondo.
- b) ✓ Vese unha persoa falando, mais as súas palabras foron silenciadas: 33
se se escoita unha música de fondo, pode describirse a melodía, ((Música electrónica)); se se escoita unha explosión, pode indicarse este son, ((Explosión)); se non se oí nada, pode indicarse ((Silencio)). Escollerase só un dos tres tipos de descricións: **música, sons ou silencio**.

Evítanse descricións do estilo (Inaudible), (Non se oí).

Se a música, sons ou silencio continúan **na seguinte escena**, pode incluírse un subtítulo recordatorio ((Continúa música triste), ((Continúan explosións), ((Continúa o silencio)). Os subtítulos recordatorios aplícanse a silencio, efectos de son, música e tamén información contextual: ((CONTINÚA CHORANDO)).

Prefírese o verbo "continuar" no canto do verbo "seguir" nestes subtítulos recordatorios (Segue o pranto), pois para unha persoa usuaria da lingua de signos o principal significado de "seguir" é "perseguir".

Capítulo 5

INFORMACIÓN CONTEXTUAL E VOZ DE FONDO (VOZ EN OFF)

35

A información contextual indica:

- **Como se di?** Forma na que se pronuncia un enunciado: o ritmo, as pausas, a fluidez, a entoación, o acento. Exemplos:

(TATEXA) (GRITA) (RINDO) (BISBAN) (IRÓNICA)
(ACENTO FRANCÉS)

- **Cantos/as falantes o din?** Cantidade de persoas falantes na produción do enunciado. Exemplo: (Á VEZ)
- **Sábese quen o di?** Un son vocal non verbal que **si** é atribuíble a unha ou a varias persoas falantes concretas, isto é, sábese e/ou é relevante indicar quen produciu o son. Cf. 4. Efectos de son. Exemplos:

(SUSPIRA) (RI) (ROSMA) (LÁIANSE)

⇒ Dito doutro xeito, un son producido pola boca que non sexa ningunha palabra identificable (porque daquela sería diálogo): sábese ou interesa sinalar a orixe do son? **Si**, logo é información contextual.

- **Que fai/fan?** Accións de personaxes que provocan sons ou cambios nos sons. Exemplos:

(ACENDE RADIO) (APAGA RADIO) (ABRE BILLA)

5.1. Cantidad: que información contextual cómpre subtitular

Subtitularase a información contextual necesaria para un entendemento completo da obra. A información contextual pode alterar o sentido da mensaxe ata adquirir o significado oposto, por exemplo:

Moi amable.

(SARCÁSTICO) Moi amable.

Avalíase mellor que información contextual é necesaria reproducindo o material audiovisual sen son, en especial cando non é posible o contacto co equipo creador.

Non se describirá a información contextual que se poida **deducir pola imaxe ou polo texto do subtítulo**.

⇒ Noutras palabras:

Pódese deducir a información contextual...

- pola expresión facial da persoa falante?
- polo diálogo que se di?
- pola situación que acontece na escena?

Unha resposta si = non subtitular información contextual.



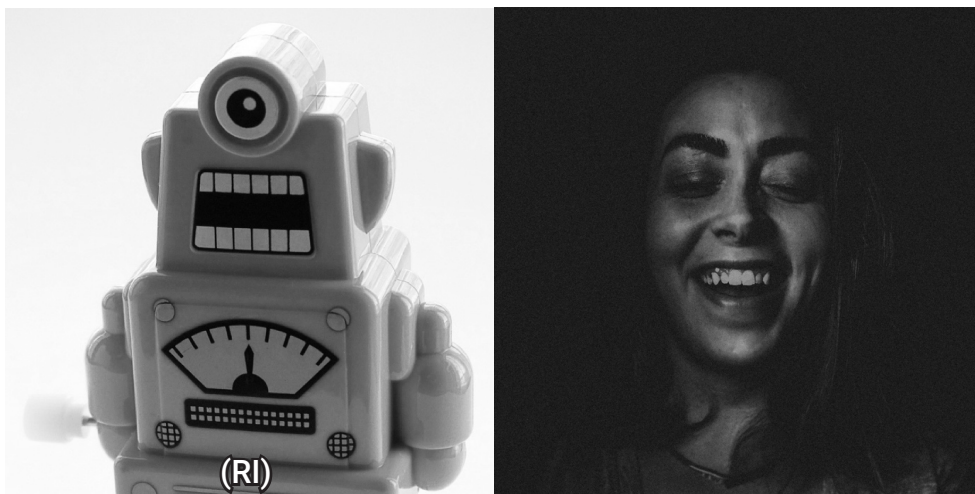
Imaxe 11. A información contextual (ANOXADA) sobra porque é discernible pola expresión facial da persoa e o que di. Fonte: Pexels, Alex Green

5.1.1. Debuxos animados e programación infantil

Os debuxos animados sen moitos detalles ou sen demasiado parecido con seres humanos, en especial os dirixidos a público infantil, incluírán unha maior cantidade de información contextual.

Ademais de que a subtítulos pode axudar na aprendizaxe da lingua, p. ex. (BORBORIÑA), resulta máis complexo interpretar a expresión facial e a linguaxe corporal de personaxes de animación ca de persoas:

Ambos os personaxes están rindo



Imaxes 12 e 13. Indicar (RI) ou (RINDO) é máis axeitado no caso do robot animado na esquerda, cuxa expresión facial non é tan fácil de interpretar coma á da persoa na dereita. Fonte da imaxe 12, esquerda: Pexels, Luzy Hazelwood; imaxe 13, dereita: Unsplash, Kate Oseen

5.2. Aspectos visuais: posición

As etiquetas de información contextual situáranse diante do texto do subtítulo, posto que indican *quen/cantos* e *como* se pronuncia a mensaxe que segue.

((INFORMACIÓN CONTEXTUAL) Texto.

No caso de identificar personaxes mediante etiquetas, uníranse nunha mesma etiqueta nome e información contextual, en lugar de introducir dúas etiquetas, que ocupan máis espazos.

(XIANA) (CHORANDO)

(XIANA CHORANDO)

✓

38

5.3. Aspectos temporais: ritmo e sincronización

Os subtítulos de información contextual aparecerán no momento en que se produce o texto ao que acompañan ou o son que describen.

5.4. Edición

5.4.1. Formato

As etiquetas de información contextual irán sempre en **letras redondas, maiúsculas, entre parénteses**.

(IRÓNICO) *Texto en redonda*

(TATEXA) *Texto en cursiva*

5.4.2. Cor

Se a identificación de personaxes se realiza mediante cores, a etiqueta de información contextual irá na mesma cor empregada para a persoa falante do texto do subtítulo.

Para personaxes en cor branca, identificadas con etiquetas, nome e información contextual uniranse nunha mesma etiqueta de cor branca.

(XIANA CHORANDO) *Texto*.

Para personaxes en cor branca, identificadas con guións, a etiqueta de información contextual irá en cor branca despois do guión, sen espazo no medio.

-(BISBANDO) *Texto*.

5.4.3. Formulación

A información contextual refírese a accións que producen sons ou a maneiras de falar. Daquela, responde as preguntas “que fai?” e “como o di?”, polo que a información contextual se formulará (sen orde de preferencia):

- Con verbos en 3.^a persoa do singular ou do plural do presente ((BERRA), (BISBAN)).
- Co xerundio ((BERRANDO), (BISBANDO)).
- Con adxectivos ((ANOXADA)).
- Indicando o acento ou a imitación particular ((ACENTO BRITÁNICO), ((COMO TUCHO)).

No caso dos acentos, exclúese a partícula "con" ((CON-ACENTO FRANCÉS) para aforrar espazo e porque se comprende sen ela o contido da etiqueta.

As descrições de información contextual, así como as de efectos de son e de música, forman parte da linguaxe da obra audiovisual. Isto quere dicir que **as descrições de información contextual, efectos sonoros e música poden enriquecer ou empobrecer lingüisticamente a obra audiovisual**. Cando se describan a información contextual ou os sons dunha escena, non se considerará a escena de xeito illado, senón a obra audiovisual de xeito global.

No caso de maneiras de falar ou de sons idénticos que se repiten, **variar o vocabulario** das descrições contribuirá á riqueza lingüística da obra audiovisual.

Pola contra, pode ser desexado crear descrições idénticas para transmitir un **efecto de aburrimiento, tensión ou anticipación**. Con todo, as descrições repetitivas que non persigan estes efectos poden empobrecer lingüisticamente a obra audiovisual (Romero-Fresco, 2020).

Consultarase como aparecen as descrições de información contextual e sons no guión ou comunicaránse as propostas para subtitular ao equipo creador.

5.4.4. Outros usos e outras técnicas: tipografía, subtitulación creativa

A persoa subtituladora e o equipo creador poden acordar que a subtitulación do material audiovisual sexa visualmente máis creativa. Para acadar este resultado, preséntanse deseguido algunhas técnicas:

1. Variacións no volume

Poden empregarse **maiúsculas** para sinalar que todo ou parte dun subtítulo curto é berrado. aconséllase evitar esta técnica en subtítulos longos dado que o texto en maiúsculas é máis difícil de ler.

NON!

((BERRA) Non!

Tamén se pode conseguir este efecto de subida de volume aumentando o **tamaño da letra** redonda. De xeito contrario, pode diminuírse o tamaño de letra para sinalar baixada de volume, palabras ou intervencións borboriñadas.

Corre!

Subida de volume

Non fales...

Baixada de volume

40

Pódese xogar co **tamaño, definición e posición** do subtítulo para denotar que o audio deixa de ser inintelixible ou para indicar distancia.



Imaxe 14. A medida que a persoa se afasta, o subtítulo séguela e a letra diminúe e perde definición, creando o efecto de profundidade e de volume de voz case inaudible. Fonte: Pexels, Ono Kosuki

2. Énfase

Se a persoa falante resalta unha palabra concreta no oral, na entoación, pode empregarse a **cursiva** para resaltar esa palabra na escrita.

Temos un *agasallo* para ti.

3. Falta de claridade

Unha etiqueta de información contextual describirá a causa pola que o audio é inintelixible, pero evítanse etiquetas do estilo “inintelixible”, “non se oe”, “non se entende”.

(ININTELIXIBLE)	(BÉBEDO)
(NON SE OE)	
(NON SE ENTENDE)	(BORBORIÑA)
	✓

De xeito máis creativo, pódese variar o **tamaño de letra ou a definición** dos caracteres, ata facer o subtítulo practicamente ilexible, semellante ao exemplo da imaxe 14, dereita.

As pausas, dúbidas, interrupcións ou enunciados inacabados pódense marcar con tres **puntos suspensivos**.

Sinalar os anteriores matices do discurso será máis adecuado en programas de ficción ca puramente informativos. Nestes últimos, marcar variacións no volume, falta de claridade, dúbidas ou pausas podería ridiculizar a persoa falante.

4. Emoticonas

Segundo as posibilidades técnicas, o tipo de contido audiovisual e a audiencia á que se dirixe, pódense substituír as etiquetas e subtítular a información contextual mediante emoticonas, sempre que estas sexan moi claras. Non se deben mesturar na subtitulación dun mesmo vídeo etiquetas e emoticonas se expresan o mesmo sentimento.

Evítanse as emoticonas representadas con tipografía: :-) :- (:-* :-x :-; :-0

	Ledicia
	Tristeza
	Enfado
	Ironía
	Sorpresa

✓

Se se empregan estas emoticonas, non se empregarán as etiquetas (ALEGRE), (TRISTE), (ANOXADO), (IRÓNICA), (SORPRENDIDA).

5.5. Voz de fondo

Voz de fondo é:

- 42
- Calquera voz cuxa orixe non é visible na pantalla: voces narradoras, distantes, a través de aparellos (teléfono, radio, televisor, altofalante) ou pensamentos.
 - Calquera son cuxa orixe si é visible na pantalla, pero que non pertenza ao momento presente da narración: escenas do pasado, da imaxinación, soños.
(Díaz Cintas, 2003: 177; Díaz Cintas e Remael, 2007: 124-125; DCMP, 2020)

5.5.1. Formato

A voz de fondo sinalarase en **cursiva**.

Se unha persoa falante alterna entre estar visible e non na pantalla, non se mesturará cursiva e redonda, senón que se esclarecerá a posible confusión na identificación mediante cores, etiquetas ou guións (véxase 3. Identificación de personaxes).

As escenas que non se corresponden co momento presente da narración subtitularanse en cursiva, agás se se trata dunha escena longa e se pode deducir pola imaxe ou polo diálogo que houbo un salto no tempo, é un soño ou unha escena da imaxinación. Neste caso, non é preciso sinalar a voz de fondo de ningunha maneira.

No caso de voces narradoras de fondo, de haber limitacións técnicas que impidan o uso da cursiva, pódense empregar comiñas inglesas ou a etiqueta ((OFF) ou (NARRADORA), (NARRADOR) en cor branca.

A etiqueta de voz narradora, como as de identificación de personaxes ou os guións, empréganse só cando hai un cambio de falante, isto é, cando a voz narradora volve intervir despois doutra voz diferente. Se a voz de fondo abrangue varios subtítulos encadeados ou consecutivos (véxase 7.1.3), a etiqueta só se sitúa ao comezo do primeiro subtítulo da súa intervención.

Se se empregan comiñas para a voz narradora, estas inclúense ao comezo e á fin da intervención da voz narradora, non ao comezo e á fin de cada liña de subtítulo (véxase 7.3).

(NARRADORA) Hai moito, moito tempo...

(NARRADORA) Moitísimo tempo!

(NARRADORA) No país das fadas...

(NENO) Iso onde é?

Non se usa a etiqueta en cada subtítulo consecutivo.

(NARRADORA) Hai moito, moito tempo...

Moitísimo tempo!

No país das fadas...

(NENO) Iso onde é?

(NARRADORA) Terceira saída da AP-9.

✓

Uso da etiqueta para sinalar o cambio de falante.

Cando gran parte ou a totalidade dun programa é narrado en voz de fondo (p. ex., documentais), non se redactarán os subtítulos en cursiva, máis difícil de ler, senón en redonda, precedida por unha única etiqueta de identificación da voz de fondo ((OFF), (NARRADOR), (NARRADORA) tamén en redonda.

Capítulo 6

MÚSICA E CANCIÓNS

6.1. Música

Enténdese por música toda melodía **sen letra**. A música pode ser:

- Diexética. É consecuencia de accións de personaxes, provén do interior da historia e pode escoitala calquera personaxe.
- Exradiexética. Incidental ou ambiental, provén do exterior da historia e só a pode escoitar o público espectador.

6.1.1. Cantidade de música diexética

Descríbese toda a música diexética se non interfere co diálogo e a descrición non é redundante coa imaxe.

Exemplos: describírase o tipo de música (emocións, xénero ou título e artista, véxase 6.1.5) de alguén que está a tocar o piano ou pon a radio. Porén, non se indicará (Música de piano) ou (Radio) se o instrumento ou o aparello son visibles na pantalla.



Imaxe 15. Indicar que soa un piano é redundante coa imaxe, mais pódese describir o tipo de melodía.
Fonte: Unsplash, Kai Dahms

Se a música diexética coincide con diálogo, alterarase a sincronización da etiqueta de música, entrando esta despois do diálogo. De non ser posible, terá preferencia o diálogo e non se describirá a música diexética.

6.1.2. Cantidade de música extradiexética

Só se describirá a música extradiexética se non resulta obvia pola imaxe e se é necesaria para entender a obra.

⇒ Noutras palabras:

- É o tipo de música que se espera segundo a información visual? Si = non subtitular música.
- Engade algo á historia? Non = non subtitular.
- Contradí a historia? Non = non subtitular.

Exemplos:

- Nunha escena de loita, na que se observa a acción entre personaxes, indicar (Música de acción), (Música de tensión), (Música de suspense) etc., é innecesario, é o tipo de música que se espera nese tipo de escena na que, ademais, é máis importante observar a imaxe.
- Nun programa informativo, é máis importante a subtitulación do diálogo ca da música que non ten un efecto aparente no que se di.

- c) Se na anterior escena de loita soa unha melodía moi coñecida ou a música non é a esperable, como unha melodía cómica durante esta escena sería, si sería adecuado indicar:

(*"Así falou Zaratustra, Op. 30"* - R. Strauss) ou (*Música cómica*).

47

De novo, aconséllase reproducir o material audiovisual sen son para determinar que música (e cancións, véxase 6.2) é necesaria.

6.1.3. Aspectos visuais: posición

As etiquetas de música situaranse centradas na parte inferior da pantalla, como as etiquetas de efectos sonoros e, en xeral, toda a subtítulos.

6.1.4. Aspectos temporais

As etiquetas que describen a música non se manterán na pantalla durante todo o tempo que soe a melodía, porque isto levaría a relecturas do subtítulo, senón só o tempo preciso para unha lectura cómoda do subtítulo.

6.1.5. Edición

6.1.5.1. Formato e cor

A música describírase como os efectos de son (4.4.1): etiqueta branca con letra redonda entre parénteses, a primeira letra en maiúscula e as demais en minúsculas.

(*Música rock*)

6.1.5.2. Formulación

A música describírase indicando un ou varios dos seguintes trazos, sen ningunha orde de preferencia:

- Título e artista (*"Rondo alla Turca"* - Mozart).
- Os títulos escríbense entre comiñas inglesas. Realízase unha busca coidada para comprobar a súa correcta escritura.
- Xénero musical (*Música folk*).
- Emoción que transmite (*Música de terror*).

Evítase a etiqueta (*Música*).

Consultaranse no guión as descrições orixinais de música ou comunicaránse as propostas para subtitular ao equipo creador.

De non ser posible o contacto, ao describir a música dunha escena non se terá en conta só a escena de xeito illado, senón toda a obra audiovisual de xeito global. Xunto ás descrições de información contextual e dos efectos de son, as descrições de música forman parte da linguaxe da obra.

Daquela, recoméndase **variar o vocabulario** das descrições para contribuír á riqueza lingüística da obra audiovisual.

Porén, se un son se repite idéntico cun efecto, a descripción pode repetirse idéntica. Exemplo: un mesmo (~~Piano triste~~) que se repite cada vez que alguén lembra un momento doloroso.

6.2. Cancións

Enténdese por canción toda melodía **con letra**.

6.2.1. Cantidade e edición de cancións en lingua galega e castelá *Cantidade*

Subtitularanse as cancións en galego e en castelán relevantes para un entendemento completo da obra. Algúns exemplos son:

- Letras de canción que garden relación co dito nos diálogos, coa atmosfera da escena.
- Que se escoiten durante silencios nas conversas (véxase 4.5).
- Sintonías de serie.

Se conflúen letra e diálogo, quizais se poidan subtitular ambos de xeito alternado.

De non ser posible, non se subtitulará a letra, pois terá preferencia o diálogo sobre a canción. Con todo, pode describirse o tipo de canción como se describe o tipo de música (véxase 6.1.5).

Tampouco se subtitulará a letra cando a imaxe sexa densa, pois terá preferencia a imaxe sobre a canción.

Edición

As letras das cancións subtitularanse de xeito **literal**, sen ningunha clase de edición.

As letras subtitularanse na súa lingua orixinal, como aparecen no audio. Isto é, unha canción galega subtitularase en galego e unha canción en castelán subtitularase en castelán.

Se o tempo e o espazo o permiten, a letra irá precedida polo título e artista.

6.2.2. Cantidade e edición de cancións noutras linguas

Cantidade

Consultarase co equipo creador que cancións noutras linguas distintas de galego ou de castelán cómpre subtitular.

Existen as seguintes técnicas para subtitular cancións noutras linguas:

Edición

As cancións noutras linguas recibirán un tratamento semellante ao doutras linguas (8.2.2), presentado deseguido sen ningunha orde de preferencia:

- Describir a canción (título e artista, xénero ou emoción, segundo 6.1.5) indicando tamén a lingua da letra:

(Canción rock en alemán)

- Traducir a letra ao galego, marcando o cambio de lingua cunha etiqueta:

(EN ALEMÁN) Versos en galego

- Subtitular a letra na súa lingua orixinal:

Frère Jacques, frère Jacques.
Dormez-vous, dormez-vous? ##

- Non subtitular.

6.2.3. Formato

As letras de cancións en calquera lingua subtitularanse centradas na parte inferior da pantalla, en letra redonda. Os versos irán precedidos dun símbolo dunha **nota musical** ou, se a tecnoloxía non o permite, un **cancelo (#)**, **ao comezo de cada verso e ao comezo e ao final do último verso, cun espazo entre símbolo e letra.**

♪ ...Galicia embutida

With their tanks and their bombs

♪ Fai un sol de carallo!

And their bombs and their guns...

♪ Galicia canibal! ♪

Exemplos botados das cancións "Zombie" de The Cranberries e "Galicia canibal-Fai un sol de carallo" de Os Resentidos

6.2.4. Cor

As cancións cantadas por personaxes identificaranse coa mesma técnica que se aplica ao seu diálogo: cores, etiquetas ou guións.

- 50 As cancións non interpretadas por personaxes subtitularanse en cor branca.

6.2.5. Puntuación

Se a canción empeza a soar de fondo de xeito inintelixible, ou se non comeza co seu primeiro verso, inclúiranse tres puntos suspensivos no primeiro verso, seguidos sen espazo do texto do subtítulo, coma no exemplo anterior da canción de Os Resentidos.

Se a canción remata soando de fondo de xeito inintelixible, ou se non remata co seu último verso, inclúiranse tres puntos suspensivos á fin do subtítulo, coma no exemplo anterior da canción de The Cranberries.

Se a canción remata co seu último verso, o subtítulo levará punto final.

Capítulo 7

CRITERIOS EDITORIAIS

7.1. División do texto

7.1.1. Segmentación en liñas

A división do texto en subtítulos e os subtítulos en liñas farase respectando todos os criterios que seguen cando correspondan:

Aproveitando pausas interpretativas e silencios.

Exemplo: se entre unha pregunta e a súa resposta hai unha pausa dramática, non se xuntarán as dúas intervencións nun mesmo subtítulo, aínda que se trate de enunciados curtos: pregunta e resposta serán subtítulos independentes, e deixárase libre de texto a pausa na actuación.

Subtítulo 1: Estamos? -Si.

Subtítulo 1: Estamos?

-Si.

Subtítulo 1: Estamos?

[Pausa]

Subtítulo 2: -Si.

✓

ser continuación do subtítulo anterior (definición adaptada de Díaz-Cintas e Remael, 2007: 92).

Teño que marchar. Vémonos despois.

Unha intervención poderá dividirse en ata catro subtítulos concatenados ou encadeados.

Se a intervención é máis longa, esta dividirse en oracións independentes que se presentarán como subtítulos consecutivos.

53

7.2. Indivisibilidade das palabras

Non se dividirá unha palabra en dúas liñas.

7.3. Puntuación específica para subtitular

- Punto e coma (;) e coma (,)

Non se empregarán á fin dun subtítulo, pois é doado confundir estes signos con dous puntos (:) ou punto final (.). O cambio de subtítulo serve como a pausa dunha coma ou dun punto e coma.

- Comiñas (“ ”)

Utilizaranse comiñas inglesas, en vez das latinas (« »), que ocupan máis espazo.

Se unha cita comprende varios subtítulos encadeados ou consecutivos, as comiñas iniciais e de peche incluíranse só ao comezo e á fin da cita, non ao comezo e á fin de cada un dos subtítulos que constitúen a cita.

Subtítulo 1: «Vodas con foguetes»

Subtítulo 1: “Vodas con foguetes

Subtítulo 2: «acaban a cachetes.»

Subtítulo 2: “acaban a cachetes.”

✓

Uso de comiñas latinas.

Uso de comiñas inglesas.

Uso de comiñas en cada subtítulo da cita.

Uso de comiñas só ao comezo e á fin da cita.

En galego, se a cita é unha oración completa, o punto final vai dentro das comiñas de peche.

- Puntos suspensivos (...)

Empregaranse de acordo coas normas gramaticais e non para marcar a división do texto en subtítulos encadeados (exemplo a).

54 Polo tanto, tres puntos suspensivos indican dúbida, inseguridade, enunciado inacabado ou interrompido, que comeza a metade de frase ou pausa no interior.

Se tras a pausa ou a interrupción, a oración continúa, os puntos suspensivos irán seguidos dun espazo e continuarase con minúsculas (exemplo b).

Se tras a pausa ou a interrupción comeza unha nova oración, os puntos suspensivos irán seguidos dun espazo e a nova oración empeza con maiúscula (exemplo c).

a)	b)	c)
Subtítulo 1:	Subtítulo 1:	Sub 1:
As últimas novas alentan...	Colle aí...	Demo de...
Subtítulo 2:	Subtítulo 2:	Sub 2:
...a manter a esperanza.	o allo.	Lisca!

✓

Uso de puntos suspensivos para segmentar o texto en dúas liñas.

Puntos suspensivos ao comezo dun subtítulo que continúa do anterior.

Uso de puntos suspensivos para marcar unha pausa dentro dunha oración que continúa (exemplo b, subtítulo 2 empeza con minúscula) e dentro doutra oración que non segue tras a pausa (exemplo c, subtítulo 2 empeza con maiúscula).

Un subtítulo encadeado, que continúa doutro subtítulo anterior, nunca levará puntos suspensivos iniciais (exemplo a, arriba). Os puntos suspensivos ao comezo de subtítulo só se introducirán cando non se saiba o que se dixo con anterioridade, isto é, en oracións que comezan pola metade.

Nas intervencións que comezan a metade de frase, os puntos suspensivos anteceden o texto sen espazo.

(RADIO) ...en Tampa, Florida.

7.4. Abreviaturas e símbolos

De non haber limitacións espazo-temporais, non se empregarán abreviaturas.

Porén, abreviaturas coñecidas poden ser unha estratexia vantaxosa para aforrar caracteres, aínda que non sempre diminúen a velocidade de lectura, posto que se len de xeito desenvolvido, isto é, vese “€”, “M.^a Mercedes”, mais lese “euro”, “María Mercedes”.

As abreviaturas levan punto abreviativo: M.^a, 1.^o

Se non van acompañando números, prefírese a escrita en letra ca con abreviaturas ou símbolos.

Merquei \$ no banco.

Merquei dólares no banco.
Merquei 1000 \$.

✓

7.5. Numeración

Escribiranse con letra:

Números ordinais ou cardinais do cero ao dez, ambos incluídos.

No mercado compraremos **cinco** tomates.

Antonio vive no **cuarto** piso.

A festa durou **15** horas.

Acabou a carreira o **13.^o**

Calquera número ordinal ou cardinal que sexa suxeito ao comezo de oración.

Once lates e trece gamelas
aportaron ao serán.

Ao serán aportaron
11 lates e 13 gamelas.

Substantivos de significación numeral.

Ao concerto foron
tres **millóns** de persoas.

Esta galaxia ten
11 billóns de estrelas.

Excepcións. Escribiranse en cifra os números ordinais ou cardinais do cero ao dez, ambos incluídos:

Cando van acompañados de abreviaturas, signos ou símbolos.

Estamos a **4 km** do noso destino.

A taxa de desemprego é do **9 %**.

Debe haber un espazo entre número e símbolo.

Cando van pospostos ao substantivo ao que se refiren.

Temos que mirar a **páxina 8**.

En datas, horas, cantidades negativas ou decimais.

Hoxe é **6** de outubro de 2023.

Onte cheguei ás **4:30**.

Teño **-9** euros na conta.

A nota media do curso foi **7,3**.

En enderezos postais ou niveis.

○ meu enderezo é rúa dos Achados,
número 5, 3.º A.

○ meu fillo está en **1.º da ESO**.

Para indicar puntos, marcadores e tempos en retransmisións deportivas.

○ Celta empatou **2-2**.

Literalidade. Se o número é información precisa relevante para o contido, reproducirase de xeito idéntico ao audio, sen redondealo. Exemplos: en programas puramente informativos ou para manter a coherencia coa imaxe, se alguén pedise dúas mazás, por exemplo, e dúas mazás fosen visibles no vídeo.

Consistencia. Non se mesturarán nun mesmo sintagma cifras e letras: prevalecerá a cifra.

Teño **2** irmáns e **11** curmás.

Compramos **8** lapis e **17** bolígrafos.

Restricións. Se a alta velocidade de locución o esixe, prevalece a escritura en cifras.

Horas. Polo xeral, as horas aparecerán en formato 24 horas, excepto cando quede inverosímil pola época ou ton da obra.

Non é preciso engadir ':00' nas horas exactas: 11 h.

Cando se diga no audio "en punto", "e cuarto" etc., escribirase a hora en letra: **once e media**.

Números romanos. Empregaranse os números romanos para os séculos e as series de papas, reis, emperadores, de igual nome.

Estamos no **s. XXI**.

Esta teoría provén do **s. I a. C.**

Xoán **XXIII**. Napoleón **III**.


En subtítulos adaptados, non se empregarán números romanos, senón naturais: século **21**, Xoán **23**.

7.6. Literalidade

A subtitulación, inclusiva ou non, para calquera público (oínte, estranxeiro, con perda auditiva ou discapacidade cognitiva, adulto ou infantil), **non debería ser unha transición completa literal** de todas as palabras e sons do audio. Canto máis denso e rápido sexa un subtítulo, menos tempo ten o público espectador para observar e explorar a imaxe. Co fin de **tamén ver e non só ler** a obra audiovisual, será necesario **editar** para reducir o texto do subtítulo, en especial nos seguintes escenarios: imaxe nova, densa (hai moito que observar) e audio rápido (véxase 2.1).

Ofrécense as seguintes posibilidades para reducir o texto do subtítulo. Así e todo, cómpre analizar cada caso concreto para avaliar que información é prescindible.


- Usar abreviaturas, acrónimos, signos e símbolos fáciles de recoñecer e aceptados polas autoridades da lingua galega. Con todo, cómpre ter en conta que, aínda que se reducen caracteres, non sempre diminúen a velocidade de lectura, ao se ler na súa forma expandida: vese "D.", mais lese "Don" (véxase 7.4).
- Eliminar repeticións ("Claro, claro"), trazos orais e conectores e marcadores do discurso ("entón", "pois").
- Só se procurará mantelos en planos nos que se poida ler os beizos en programas nos que a lingua orixinal é o galego, isto é, en contido non dobrado.
- Eliminar vocativos ("María," "nai,"), agás ao comezo da obra audiovisual, pois os nomes de persoas e de lugares axudan a que a audiencia se familiarice con personaxes e co contexto do material, ou cando teñan un efecto no desenvolvemento da trama ou na caracterización de personaxes.
- Eliminar expresións de dúbida en programas informativos, divulgativos ou educativos, posto que é probable que neste tipo de contido non teñan ningún efecto desexado (vs. en ficción), entorpecen a lectura e poden humillar a persoa falante.

- Transformar perífrases verbais en verbos monolexemáticos: vou ir > irei.
- Empregar deícticos para elementos visibles na imaxe ou aproveitar a información visual para reducir o texto do subtítulo. Exemplo: se alguén di “Este cadro é un Laxeiro” sinalando a pintura na pantalla, o subtítulo pode ser:  un Laxeiro.
- Empregar substantivos colectivos cando no audio se utilizan os xéneros masculino e feminino (alumnos e alumnas > estudantes). Porén, se só se utiliza o masculino no audio, o subtítulo empregará só o masculino (alumnos > alumnos).
- Transformar oracións subordinadas a coordinadas e xustapostas.
- Buscar vocabulario máis curto, mais que manteña o mesmo sentido ca o termo orixe (felicitacións > parabéns).

Pola contra, non se editarán citas ou elementos intertextuais.

Calquera edición nun subtítulo afecta aos demais subtítulos, polo que se insiste en realizar unha coidada creación e revisión da subtitulación.

Co fin de que esta subtitulación inclusiva máis literal se aproxime ás necesidades da comunidade xorda prelocutiva, ou de quen prefira subtítulos adaptados, aconséllase manter nos subtítulos características comúns coa lingua de signos e seguir estratexias que sirvan de apoio ás persoas con restos auditivos:

- Manter a orde de locución das palabras dos diálogos. Isto é, subtitularanse as palabras do diálogo na orde na que se pronuncian; así, a subtitulación tamén serve de apoio para as persoas con restos auditivos e para aprendizas da lingua. En especial, manterase a orde cando a información se presenta:
 - o Por orde cronolóxica. Por exemplo: “Ceei e lavei os dentes”, en vez de “Lavei os dentes tras cear”.
 - o Do máis xeral ao máis específico.
 - o Nome + adxectivo.
Esta orde correspóndese coa estrutura da lingua de signos española e axudará na comprensión ás persoas usuarias de LSE.
- Manterase o seguinte contido do audio na subtitulación:
 - o Pronomes persoais suxeito e obxecto:  **quérea a ela.**
 - o Verbo regulares. Aconséllase non substituílos por irregulares, malia que ocupen menos espazo.
 - o Xerundio.

Capítulo 8

CRITERIOS LINGÜÍSTICOS

8.1. Reprodución ou corrección de erros de lingua e dialectalismos do audio

Na liña de Silva-Valdivia (2013: 300), enténdese por “**erros**” ou “**incorreccións**” as palabras ou estruturas alleas ao estándar normativo e que tampouco pertencen a trazos dialectais, mais non se está a xulgar con estas denominacións a súa funcionalidade comunicativa.

No caso das linguas minorizadas, os erros ou as incorreccións lingüísticas **por influencia dunha lingua maioritaria** (en galego, hiperenxebrismos e castelanismos, por exemplo) poden ir en detrimento da percepción, uso, motivación e aprendizaxe da lingua minorizada (normalización e normativización); isto é, **poden ter un impacto negativo**.

Pola súa banda, os **trazos dialectais**, malia que algúns tamén son alleos ao estándar, contribúen á **variedade e á riqueza lingüística**; é dicir, **adoitan ter un efecto positivo**.

De primeiras, pode parecer que, co fin de **normalizar e de normativizar** a lingua minorizada, deberan corrixirse todos os erros de lingua na subtítulos. Porén, se se presentan uns subtítulos normativamente perfectos para un audio con abundantes erros, existe un gran contraste entre audio e subtítulos que o público con audición completa ou restos auditivos pode percibir de xeito negativo. Isto débese á **vulnerabilidade da subtítulos**: a coexistencia e a presentación simultánea de texto orixe (audio) e texto meta (subtítulos), que permite a comparación e a crítica da subtítulos por parte da audiencia (Díaz-Cintas e Remael, 2007: 55).

Á vulnerabilidade da subtítulos súmase a **preferencia de parte do público usuario e de empresas provedoras** por unha subtítulos o máis literal posible. O público pode percibir os cambios do audio nos subtítulos como censura e, para as empresas

provedoras, unha subtitulación literal é máis económica, pois se a persoa subtituladora non ten que tomar decisións de edición do subtítulo, a tarefa require menor esforzo e tempo e é máis barata (Ofcom, 2005: 6). Logo, co fin de minimizar unha crítica negativa da subtitulación, satisfacer as preferencias de persoas usuarias e cumprir coas condicións laborais semella que deberan reproducirse todos os erros de lingua na subtitulación.

Existe daquela un choque entre normalización e normativización de linguas minorizadas, que levaría a corrixir todos os erros, e subtitulación e accesibilidade, que levaría a reproducilos todos. Como achar un termo medio? Deseguido preséntase un modelo orixinal para corrixir ou reproducir erros de lingua do audio na subtitulación inclusiva de linguas minorizadas.

8.1.1. Contacto co equipo creador ou co cliente ou clienta

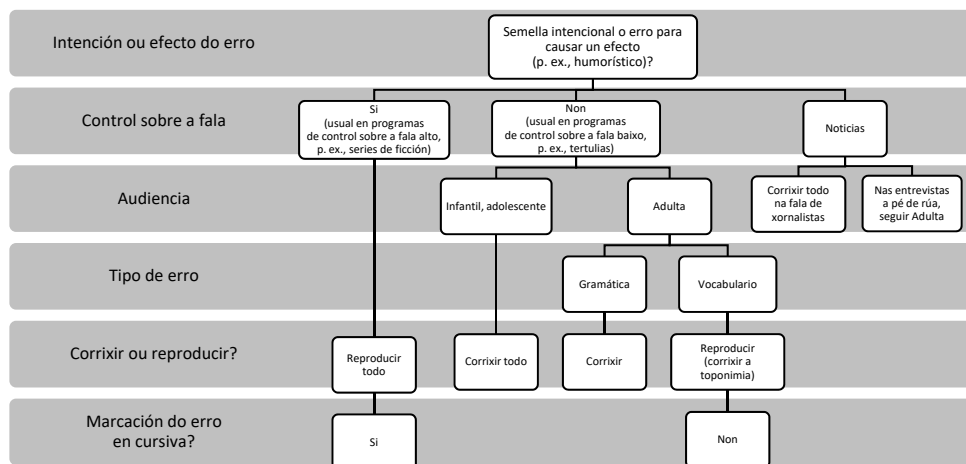
De ter contacto, acordarase co equipo creador da obra audiovisual, ou co cliente ou clienta do encargo de subtitulación, o tratamento da lingua nos subtítulos. Isto é, someterase á súa consideración se seguir o modelo que aquí se presenta para reproducir ou corrixir erros orais de lingua, así como se reproducir trazos dialectais, como se recomenda nesta guía. Deste modo, a persoa subtituladora exporá as estratexias que seguen e chegará a un acordo que teña en conta as preferencias do equipo artístico da obra ou do cliente ou clienta. O equipo creador ou o cliente ou clienta poden decidir outra solución, como corrixir todos os erros ou reproducilos todos.

Se for posible o contacto coa persoa falante, recoméndase contar co seu consentimento para reproducir ou corrixir a súa fala.

8.1.2. Erros de lingua

Introdúcese o seguinte modelo orixinal para reproducir ou corrixir erros de lingua, creado de xeito específico para a subtitulación intralingüística en lingua galega. O modelo consta de **niveis xerarquizados que guían, por orde**, a persoa subtituladora no seu labor.

Modelo para corrixir ou reproducir erros orais de lingua nos subtítulos



A primeira pregunta que cómpre facerse cando hai un erro no audio é: ten este erro un efecto na historia (p. ex., caracteriza un/unha personaxe, é parte dunha broma), semella un erro feito a propósito?

É probable que o erro **si teña efecto ou sexa intencional** en programas de control sobre a fala alto, que son aqueles nos que as persoas falantes non teñen a liberdade de dicir o que queren, senón que as súas palabras están guionizadas (p. ex., películas, publicidade). Se os diálogos foron planeados, é probable que os erros de lingua tamén fosen planeados. Consultarase o guión ou co equipo creador se o erro foi planeado. Porén, non todos os programas que seguen un guión son de control alto sobre a fala: por exemplo, en entrevistas, pode haber un guión dos temas que se van tratar, mais estes discútnense libremente. Se o erro ten un efecto ou semella intencional, manterase no subtítulo e marcarase en cursiva; aquí remataría a toma de decisións.

É probable que o erro **non teña efecto ou non sexa intencional** en programas de control sobre a fala baixo, que son aqueles nos que as persoas falantes se expresan con liberdade ou de xeito espontáneo. Se o erro non parece ser intencional ou ter un efecto, a seguinte pregunta é: cal é o público destinatario do programa?

En programas para unha **audiencia infantil ou adolescente**, corrixíranse todos os erros que non semellen intencionais ou con efecto. Este público atópase en plena etapa de aprendizaxe, polo que convén presentar mostras de lingua sen erros que favorezan aprender o estándar. Posto que non hai erros, non hai nada que marcar no subtítulo.

En programas para unha **audiencia adulta**, faise unha diferenza segundo o tipo de erro: corríxanse os erros de gramática, mais reproducíranse nos subtítulos os erros de vocabulario, sen marcalos en cursiva. Esta decisión inspírase nos estudos de Silva-Valdivia (2006, 2013): este autor achou que o uso de castelanismos ou de hipergaleguismos pode ser unha escollo consciente por razóns de hábito ou de autenticidade e non por falta de coñecemento (“sei que se di ‘beirarrúa’ e ‘culler’, mais eu sempre dixen ‘acera’ e ‘cuchara’”). Non obstante, as estruturas gramaticais castelás ou híbridas castelán-galego interiorizáronse como correctas en galego e as estruturas galegas identificáronse como incorrectas, o cal denota aprendizaxe dunha lingua incorrecta.

Corrixírase a gramática, posto que é a base da lingua. **Reproducíranse erros léxicos**, pois pode existir certa intencionalidade e os cambios no vocabulario adoitan ser máis visibles e prexudiciais para a vulnerabilidade da subtitulación ca os cambios na gramática: por exemplo, substituír “silla” por “cadeira”, en comparación con emendar a colocación dun pronome.

A excepción a non corrír erros de vocabulario é que **si se corríxirán os erros na toponimia** (agás que exista unha intención ou efecto): os nomes de lugares amosan a riqueza lingüística da rexión e, segundo a Lei de normalización lingüística (1983), a única forma para os nomes de lugares sitios en Galicia é a galega.

Resáltanse por separado as noticias, xa que estes programas informativos posúen características tanto de control sobre a fala alto coma baixo: por unha banda, a fala de xornalistas é controlada e é pouco probable que, se os e as xornalistas cometen erros, estes sexan intencionais ou teñan un efecto. O rigor na calidade lingüística é preciso para garantir confianza na información; noutras palabras, se se presenta unha nova cunha lingua desleixada, esta pode perder credibilidade. Por outra banda, a fala de cidadás e cidadáns entrevistados a pé de rúa non é controlada, polo que se subtitulará como calquera outro programa para público adulto: corrír gramática, reproducir erros léxicos.

Tamén é posible omitir o erro se isto non altera o sentido da oración, por exemplo: Fue* un resultado inesperado > **Un resultado inesperado.**

Só se marcarán os erros con efecto ou intencionais en cursiva ou, se hai limitacións técnicas, entre comiñas inglesas. Se estes erros son abondosos (p. ex., Tarzán falando), non se resaltarán de ningunha maneira, para non dificultar a lectura ao cambiar decote entre cursiva e redonda ou ao encher o texto de comiñas.

Se se decide non corrír ningún erro non intencional, sen efecto, isto é, se se decide reproducir todos os erros, pódese incluír a etiqueta (**LITERAL**) ao comezo do primeiro subtítulo.

Exemplos da aplicación do modelo:

- Programa cultural para público adulto con intervencións espontáneas

Audio: Sentou alí na silla* e quedouse* todo quieto.

63

1. Intención ou efecto do erro: non, é o probable ao tratarse de control sobre a fala baixo (intervencións espontáneas).
2. Audiencia: adulta.
3. Tipo de erro: léxico (silla*) e gramatical (quedouse*). Reproducirase o erro de vocabulario e corríxrase a gramática.
4. Formato do erro: non se resalta o erro de léxico que se mantén nos subtítulos, por ser un erro que semella espontáneo, non intencional.

Subtítulo: **Sentou alí na silla
e quedou todo quieto.**

Serie de ficción para público adulto

Audio: Non dou poñido* a peza.

1. Intención ou efecto do erro: si, é o probable ao tratarse de control sobre a fala alto (serie de ficción).
2. Audiencia: adulta.
3. Tipo de erro: reproducense todos os erros intencionais e con efecto.
4. Formato do erro: en cursiva ou, de non ser posible, comiñas inglesas, por ser un erro intencional e con efecto.

Subtítulo: **Non dou *poñido a peza.***

- Programa de entrevistas infantil

Audio: Atopei un tornillo* debaixo da mesa.

1. Intención ou efecto do erro: non, é o probable por ser control sobre a fala baixo (entrevista).
2. Audiencia: infantil.
3. Tipo de erro: corríxese todo por ser público infantil.
4. Formato do erro: non hai erro para resaltar.

Subtítulo: **Atopei un parafuso debaixo da mesa.**

- Telexornal

Audio: (XORNALISTA) Que piden os galegos e galegas por Navidad*? (DONA) Eu quero un* viaxe a Canarias.

64

1. Intención ou efecto do erro: non.
2. Control sobre a fala: a fala de xornalistas correspóndese con control sobre a fala alto; a fala de persoas entrevistadas é control baixo.
3. Audiencia e xénero: telexornal para público adulto.
4. Tipo de erro: corríxense todos os erros no caso da fala de xornalistas. Erro de gramática, xénero, no caso da fala da entrevistada, corríxese.
5. Formato do erro: non hai erro para resaltar.

Subtítulo:

Que piden os galegos e galegas polo Nadal? Eu quero unha viaxe a Canarias.

8.1.3. Dialectalismos

Reproducirase todo trazo dialectal presente no audio, na subtitulación de calquera programa audiovisual para calquera audiencia, sexa o trazo dialectal intencional ou espontáneo e teña efecto ou non, sexa léxico ou gramatical, e sen resaltalo nos subtítulos de ningunha maneira.

Preséntanse seguidamente os trazos máis característicos dos principais bloques dialectais do galego (occidental, central e oriental), mais remítese á obra de Fernández Rei (1982, 1985) para dúbidas máis detalladas.

Cómpre resaltar que se representarán na escrita dos subtítulos o seseo e a gheada, por exemplo:

Asende a lus. Que felisidade tan ghrande.

Bloque occidental	Bloque central	
<p>Seseo e gheada.</p> <p>Terminación -ÁNS con indistinción de xénero: os irmáns, as irmáns.</p> <p>Plural -NS: cans, ladróns, xardíns.</p> <p>TI pronome suxeito.</p> <p>Ditongo -UI-: muito, luita, truita.</p> <p>Teísmo (área Baixo Miño), cheísmo (área Fistera).</p> <p>Formas verbais: (-N) cantín, cantein, cantén, cantarén, hen, sen, don, von (cantei, cantarei, hei, sei, dou, vou); (-E-) collEche(s), vendEste(s);</p> <p>(-DES, -NDES, imperativo -DE) cantandes;</p> <p>(-IS/-S) cantais, cantás;</p> <p>(-O-) foche(s), foste(s);</p> <p>salo, salas, salas, valo, valas, vala;</p> <p>(desprazamento acentual) cantábamos, cantáramos, cantaríamos.</p>	<p>Seseo (áreas A Coruña, Santiago de Compostela).</p> <p>Terminación -AO(S), Á(S): meus irmaos, miñas irmás.</p> <p>-Á(S) para masculino e feminino: meu irmá, miña irmá.</p> <p>-ÁN para feminino: miña irmán.</p> <p>Plural -S: cas, ladrós, xardís.</p> <p>TU pronome suxeito.</p> <p>Ditongo -OI-: moito, loita, noite, coiro.</p> <p>Formas verbais: (-I-) collIche(s), vendIche(s);</p> <p>(-DES) cantades, cantabades, cantarades;</p> <p>(-IS) cantais, cantabais;</p> <p>(-NDES) cantandes, cantabandes;</p> <p>(desprazamento acentual) cantábamos, cantáramos.</p>	65
Bloque oriental		
<p>Terminación -ÍN en vez de -iño: camín, padrín (camiño, padriño).</p> <p>Plural -IS: cais, ladrois, xardís, canciois.</p> <p>TU pronome suxeito.</p> <p>Ditongos -OI-, -UI-, -U-: muito, muto, mutio, luita, luta, lutia, noite, coiro.</p> <p>Formas pacio, cobicia, preguicia (pazo, cobiza, preguiza).</p> <p>Formas caxa, baxar, faxa (caixa, baixar, faixa).</p> <p>Conservación CUA-, GUA-: cuatro, cuando, guardar.</p> <p>Conxunción copulativa 'e' coas súas variantes 'ie', 'ia'.</p> <p>Formas verbais: partiuo, deixouo, canteio;</p> <p>(-N) cante(i)n, cantare(i)n, he(i)n, se(i)n; don, von;</p> <p>(-IS) cantais, colleis, parti(i)s, cantabais, colliais, partiais;</p> <p>fais, fain, pois, poin, teis, tein, veis, vein (fas, fan, pos, pon, tes, ten, ves, ven).</p>		

8.1.4. Grallas

Os subtítulos non conterán grallas na escrita alén dos erros permitidos no modelo. Realizarase unha coidada revisión (véxase anexo para fontes de autoridade lingüística recomendadas) a fin de **evitar castelanismos ortotipográficos**, entre outros:

- Acentos.
- B/V e H.
- Signos iniciais de interrogación e de exclamación, innecesarios en galego.
- Uso da puntuación con comiñas, pois en galego a puntuación vai dentro das comiñas de peche se a cita remata, é completa, e fóra das comiñas se a cita non é completa.

En castelán, a puntuación sempre vai fóra das comiñas, tanto se se inclúe toda ou parte da cita.

“Vodas con foguetes
acaban a cachetes.”

a)

Ela comezou: “Vodas con foguetes”,
mais non lembro como remataba.

b)

- a) Punto dentro das comiñas porque o punto forma parte da oración completa que se cita.
- b) Coma fóra das comiñas porque a cita é unha oración incompleta.

V/B: *voda* en galego; *boda* en castelán.

Acento diacrítico: *mais/máis* (excepción: *Ti e mais eu*); *da* (de + a)/*dá* (3.^a p. sing. vbo. ‘dar’).

Acentos: os pronomes interrogativos e exclamativos (*como, cando, quen...*) non levan acento gráfico en galego.

Prefixos: *ex-*, *super-*, van pegados á palabra, *expresidente, superguai*.

Aconséllase revisar outras cuestións, como xénero diferente galego-castelán (*a viaxe/el viaje*), verbos reflexivos (*quedar/quedarse*) ou colocación de pronomes átonos (nunca ao comezo de oración).

Cando o estándar acepta dúas escritas homófonas dunha palabra (ao/ó), escollerase unha e esta escolla será consistente en todo o produto audiovisual.

8.1.5. Velocidade de lectura

Cando se reproduzan nos subtítulos erros de lingua e dialectalismos, ampliarase na medida do posible o tempo de permanencia na pantalla do subtítulo.

8.2. Acentos e outras linguas

8.2.1. Acentos

Os acentos doutras linguas subtitularanse como unha etiqueta de información contextual, véxase 5.4.3.

(ACENTO FRANCÉS)

8.2.2. Outras linguas

Os diálogos en **castelán** subtitularanse en castelán.

Para **outras linguas**, ofrécense as seguintes estratexias, sen orde de prioridade, que dependen dos materiais de consulta dispoñibles e se hai ou non contacto co equipo creador:

- Etiqueta que indica a lingua na que se está a falar.

(FALAN ALEMÁN)

- Traducir ao galego estándar, indicando o cambio de lingua cunha etiqueta.

(EN ALEMÁN) Texto.

De xeito máis creativo, pódese empregar unha cor ou un tipo de letra diferentes para sinalar a tradución a outra lingua. Porén, ten que quedar claro que se fala orixinalmente outra lingua, polo que se aconsella incluír ao comezo unha etiqueta indicando o idioma para vincular este cambio de lingua coa cor ou letra especial.

- Subtitular na lingua orixe (LO). Esta estratexia adoita empregarse cando se trata de poucas palabras pronunciadas na LO.

8.3. Censura

Non se aplicará censura en ningún tipo de programa para calquera público destinatario (adulto ou infantil). Reprodúzanse de xeito literal insultos, expresións coloquiais, vulgares, profanas, que non estean censuradas no audio.

Se hai censura no audio, esta reproducirase nos subtítulos.

Manda e---llo!

P*rvo.

Serás *#@,\$/%!

Capítulo 9

OUTROS ASPECTOS TÉCNICOS

69

9.1. Créditos da persoa subtituladora

Incluíranse o **nome e os apelidos** da persoa subtituladora (e non da empresa á que poida pertencer) durante os créditos finais da obra audiovisual, como segue:

Subtítulos por Nome Apellidos

Este subtítulo permanecerá na pantalla o tempo necesario que permita unha lectura cómoda.

Se houberse contacto co equipo creador, os créditos da persoa subtituladora deberán aparecer non como un subtítulo que se poida activar ou desactivar, senón nunha liña en aberto xunto cos demais créditos finais.

Capítulo 10

LISTAXE DE COMPROBACIÓN

A seguinte listaxe de comprobación recolle os aspectos técnicos máis relevantes e os erros técnicos e lingüísticos máis frecuentes na subtítulos inclusiva galega.

A columna da dereita ten como propósito que as persoas usuarias desta guía poidan ir verificando cada cela. Á fin da listaxe, as filas baleiras serven para que a persoa usuaria engada as indicacións nas que adoita cometer un erro ou que tende a esquecer.

Non hai baleiros na subtítulos. Isto é, todo son relevante con movemento labial visible vai acompañado dun subtítulo ou dunha etiqueta explicativa.	
O texto dos subtítulos de diálogos, efectos de son e música combina maiúsculas e minúsculas.	
As etiquetas de información contextual e de identificación de personaxes están escritas en maiúsculas entre parénteses.	
Non existen dobres espazos entre as palabras do texto dos subtítulos.	
A segmentación do subtítulo en dúas liñas non deixa unha única palabra na liña inferior, agás que se trate dunha única palabra por cambio de falante (1.4).	
Os títulos de cancións van entre comiñas. En galego e en castelán só levan maiúscula inicial a primeira palabra e os nomes propios. Pola contra, en inglés levan maiúscula inicial todas as palabras relevantes do título. Exemplos: "Marcha do entrelazado de Allariz", "Can't Help Falling in Love".	

Os títulos de álbums e doutras obras artísticas (literarias, audiovisuais) van en cursiva.	
As palabras estranxeiras están en cursiva (comprobouse a súa correcta grafía), agás os nomes propios. Se non se pode empregar cursiva, por limitacións técnicas, usaranse comiñas inglesas.	
Hai un espazo duro (de non separación) entre cifras e unidades, porcentaxes. Exemplos: 10 kg, 10 %.	
O símbolo da moeda aparece posposto á cifra e cun espazo duro entre ambas. Exemplo: 10 €.	
En galego, o punto final dunha cita completa precede as comiñas de peche; se a cita é incompleta, a puntuación vai despois das comiñas de peche. Pola contra, en castelán a puntuación sempre vai posposta ás comiñas de peche. Exemplos galegos: Dixo: "É un avance moi importante por moitas razóns." Dixo: "É un avance moi importante", mais non citou as razóns.	
Non hai signos iniciais de interrogación e de exclamación (¿ ¡) nas intervencións en galego.	
Hai 3 fotogramas de separación entre subtítulos (2.3).	
A separación entre subtítulos concatenados é 1 segundo máximo (2.3).	
A duración mínima dos subtítulos é 1 segundo (2.2).	
A duración máxima dos subtítulos é de 5 segundos.	
Os subtítulos están segmentados segundo as indicacións en 7.1 e cada liña non supera os 37 caracteres (1.5).	
Os subtítulos non superan as velocidades máximas de 15 CpS para público adulto e 10-12 CpS para público infantil (2.1).	
A asignación de cores a personaxes é correcta (non se asignou por erro a un ou unha personaxe a cor doutra).	
Os subtítulos non cortan planos, agás nos casos indicados en 2.4.2.	
A subtitulación inclusiva creada permite ler os subtítulos e explorar as imaxes; permite a compresión e a inmersión (recoméndase visualizar o vídeo sen son).	

Bibliografía

- AENOR (Asociación Española de Normalización e Certificación). 2012. *Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva*. Madrid: AENOR.
- DCMP (Described and Captioned Media Program). 2020. *DCMP Captioning Key*. <<https://dcmp.org/learn/captioningkey>> [17.10.2021].
- Díaz-Cintas, J. 2001. *La traducción audiovisual: el subtitulado*. Salamanca: Almar.
- . 2003. *Teoría y práctica de la subtitulación inglés/español*. Barcelona: Ariel.
- Díaz-Cintas, J. e Remael, A. 2007. *Audiovisual translation: subtitling*. Manchester (UK), Kinderhook (NY): St. Jerome.
- Fernández-Rei, F. 1982. “Bloques e áreas lingüísticas do galego moderno”. *Grial* 77, 257–296. [Disponible en acceso aberto a través de BILEGA].
- . 1985. “Variedades dialectales del gallego”. *Revista de Filología Románica*, vol. III. Editorial de la Universidad Complutense de Madrid. <<https://bit.ly/2OHP0aw>> [17.10.2021].
- Lei 3/1983, do 15 de xuño, de normalización lingüística. DOG, 84, 14/07/1983. <<https://bit.ly/3p-jPNOZ>> [17.10.2021].
- Martínez-Lorenzo, M. 2021. *Media Accessibility in Galicia(n): Guidelines for Inclusive Subtitling*. Universidade de Vigo [tese de doutoramento inédita].
- Pereira-Rodríguez, A. 2010a. “Including Spanish Sign Language in subtitles for the deaf and hard of hearing”. En A. Matamala-Ripoll e P. Orero-Clavero (eds.), *Listening to Subtitles*. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 103-113.
- . 2010b. “Criteria for elaborating subtitles for deaf and hard of hearing adults in Spain: Description of a case study”. En A. Matamala-Ripoll e P. Orero-Clavero (eds.), *Listening to Subtitles*. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 87-102.
- Neves, J. 2008. 10 fallacies about Subtitling for the d/Deaf and the hard of hearing. *JoSTrans*, 10, 128-143. <<https://bit.ly/2KGQUJO>> [17.10.2021].

- . 2018. Subtitling for deaf and hard of hearing audiences: moving forward. En L. Pérez-González (Ed.), *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. London & New York: Routledge, 82-95. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315717166>.
- 74 Ofcom. 2005. *Subtitling – An Issue of Speed?* <<https://bit.ly/2Q6r69L>> [17.10.2021].
- Romero-Fresco, P. 2020. Accessible Filmmaking and Media Accessibility. En C. Ji, S. Laviosa (Eds.), *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190067205.001.0001>
- Silva-Valdivia, B. 2006. *Castelanismos morfosintácticos no galego. Avaliación da competencia do alumnado*. Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións USC.
- . 2013. “Galego e castelán: entre o contacto e a converxencia”. En E. Gugenberger, H. Monteagudo-Romero, G. Rei-Doval (eds.), *Contacto de linguas, hibrididade, cambio: contextos, procesos e consecuencias*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, 289-316. <<https://bit.ly/3jswf8O>> [17.10.2021].

Anexo

REFERENCIAS ADICIONAIS

Fontes de autoridade lingüística recomendadas para crear subtítulos inclusivos en galego

Castro Figueiras, E. M.^a e Rodríguez Ricart, M.^a C. 2016. *Na universidade en galego sen dúbida*. Vigo: Área de Normalización Lingüística, Universidade de Vigo.

CRPIH (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades). 2016. *TERMIGAL/TERGAL*. <<https://www.cirp.es/w3/proxectos/proxecto-termigal.html>> [17.10.2021].

Fernández Rei, F. 1982. “Bloques e áreas lingüísticas do galego moderno”. *Grial* 77, 257-296. [Dispoñible en acceso aberto a través de BILEGA].

—. 1985. “Variedades dialectales del gallego”. *Revista de Filología Románica*, vol. III. Editorial de la Universidad Complutense de Madrid. <<https://bit.ly/2OHP0aw>> [17.10.2021].

ILG (Instituto da Lingua Galega). s.d. *Recursos*. <<http://ilg.usc.es/gl/recursos>> [17.10.2021].

RAG (Real Academia Galega). s.d. *Dicionario da Real Academia Galega*. <<https://academia.gal/diccionario>> [17.10.2021].

—. s.d. *Vocabulario ortográfico da lingua galega (VOLGa)*. <<https://bit.ly/3sAvTjR>> [17.10.2021].

RAG e ILG. 2012. *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego: 23.a ed.* <<https://bit.ly/3dC9iPN>> [17.10.2021].

Servizos de Normalización Lingüística:

Universidade de Vigo <<https://bit.ly/2OFQyGb>> [17.10.2021].

Dinamización Universidade de Vigo <<https://bit.ly/3sDQAeI>> [17.10.2021].

Universidade de Santiago de Compostela <<http://www.usc.gal/snl>> [17.10.2021].

Universidade da Coruña <<https://www.udc.es/snl/>> [17.10.2021].

Outras fontes empregadas para crear este documento

Normas e guías de subtitulación

ABC (Australian Broadcasting Corporation). 2010. *Industry Guidelines on Captioning Television Programs*.

<<https://ab.co/3gsNY0U>> [17.10.2021].

ACMA (Australian Communications and Media Authority). 2013. *Broadcasting Services (Television Captioning) Standard 2013*.

<<https://www.legislation.gov.au/Details/F2016C00225>> [17.10.2021].

BBC (British Broadcasting Corporation). 2019. *BBC Subtitle Guidelines*.

<<http://bbc.github.io/subtitle-guidelines/>> [17.10.2021].

CAB (Canadian Association of Broadcasters). 2012. *Closed Captioning Standards and Protocol for Canadian English Language Television Programming Services*.

<<https://bit.ly/3tCFUP7>> [17.10.2021].

FBO (Forum for Billedmedieoversættelse). 2019. *Guidelines for Subtitling in Denmark*.

<<https://undertextstning.dk/english/>> [17.10.2021].

Ford Williams, G. 2009. *bbc.co.uk. Online Subtitling Editorial Guidelines, VI.1*.

Generalitat de Catalunya. Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. n. d. Convencions, Subtitulació. *ésAdir. El portal lingüístic de la CCMA*.

<<https://www.esadir.cat/convencions/typografia/subtitulacio>> [17.10.2021].

ISO/IEC JTC 1/SC 35. 2018. *ISO/IEC 20071-23:2018. Information technology – User interface component accessibility – Part 23: Visual presentation of audio information (including captions and subtitles)*.

<<https://www.iso.org/standard/70722.html>> [17.10.2021].

ITC (Independent Television Commission). 1999. *ITC Guidance on Standards for Subtitling*.

<<https://bit.ly/3hgCnzg>> [17.10.2021].

Netflix. 2020a. *Timed Text Style Guide: General Requirements*.

<<https://bit.ly/32B3IYQ>> [17.10.2021].

Netflix. 2020b. *Timed Text Style Guide: Subtitle Timing Guidelines*.

<<https://bit.ly/3sDhDXF>> [17.10.2021].

—. 2020c. *Castilian & Latin American Spanish Timed Text Style Guide*.

<<https://bit.ly/39lhfvw>> [17.10.2021].

—. 2020d. *English Timed Text Style Guide*. <<https://bit.ly/3jm27vP>> [17.10.2021].

—. 2020e. *Portuguese Timed Text Style Guide*. <<https://bit.ly/3eIWYKL>> [17.10.2021].

Neves, J. 2007. *Guia de Legendagem para Surdos. Vozes que se vêem*. Instituto Politécnico de Leiria. Universidade de Aveiro. <<http://hdl.handle.net/10400.8/411>> [17.10.2021].

Fontes académicas

Agulló-García, B. 2019. “Subtitling Vertical Videos: Guidelines, Where Art Thou?” *Nimdzi*. <<https://bit.ly/2UKZYyM>> [17.10.2021].

- Blanco-Valdés, J. L. 2009. *Do orixinal ao libro. Manual de edición técnica*. Vigo: Xerais.
- Bringas-López, A., Castro-Vázquez, O., Fariña-Busto, M. J., Martín-Lucas, B. e Suárez-Briones, B. 2012. *Manual de linguaxe inclusiva no ámbito universitario*. Vigo: Unidade de Igualdade da Universidade de Vigo.
- Cambra-Verges, C. 2006. “Los subtítulos en la televisión: ¿facilitan a los adolescentes sordos la comprensión de programas?”, *Fiapas*, 110, 28-31.
- De Higes-Andino, I. 2014. “The translation of multilingual films: Modes, strategies, constraints and manipulation in the Spanish translations of *It's a Free World...*”. *Linguistica Antverpiensia, New Series. Themes in Translation Studies*, 13, 211-231.
<<http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/125724>> [17.10.2021].
- Deryagin, M. 2019. “Subtitle Appearance Analysis Part 2: Font Size”. *Max Deryagin's Subtilling Studio*. <<https://www.md-subs.com/saa-subtitle-font-size>> [17.10.2021].
- González-Abelaira, C. 2016. “Unha lingua de signos galega?”, *Estudos de lingüística galega* 8, 89-106. DOI: <https://doi.org/10.15304/elg.8.3065>
- Hochberg, J. e Brooks, V. 1978. Film cutting and visual momentum. En W. J. Senders, D. F. Fisher e R. A. Monty (Eds.), *Eye movements and the higher psychological functions*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 293-317.
- Iravedra-López, M. 2020. “Exploramos las opciones de la LSE para elaborar subtítulos inclusivos”. En E. Waluch de la Torre, K. Popek-Bernat, A. Jackiewicz e G. Beltrán-Cejudo (eds.), *Las lenguas ibéricas en la traducción y la interpretación*. Varsovia: Biblioteka Iberyjska, 171-192.
<<https://bit.ly/2P9AdsG>> [17.10.2021].
- Lorenzo-García, L. 2010a. “Subtitling for deaf and hard of hearing children in Spain: A case study”. En A. Matamala-Ripoll e P. Orero-Clavero (eds.), *Listening to Subtitles*. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 115-138.
- . 2010b. “Criteria for elaborating subtitles for deaf and hard of hearing children in Spain: A guide of good practice”. En A. Matamala-Ripoll e P. Orero-Clavero (eds.), *Listening to Subtitles*. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 139-147.
- Martínez-Lorenzo, M. 2019. “Subtitling for the Deaf and Hard of Hearing in Galicia(n): State of the Art and Proposals for Improvements”. En M. García González (ed.), *Investigacións en comunicación. Actas das V Xornadas de Doutorandos/as en Comunicación*. Vigo: Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 19-35.
<https://bit.ly/2Qf1mLt> [17.10.2021].
- . 2020a. “La accesibilidad a los medios y las lenguas minorizadas: estado de la cuestión del subtitulado para sordos (SpS) en la televisión de Galicia (TVG)”. En E. Waluch de la Torre, K. Popek-Bernat, A. Jackiewicz e G. Beltrán-Cejudo (eds.), *Las lenguas ibéricas en la traducción y la interpretación*. Varsovia: Biblioteka Iberyjska, 225-249.
<<https://bit.ly/2P9AdsG>> [17.10.2021].
- . 2020b. “Subtitling for Social and Language Minorities: Subtitling of oral errors and dialectal features in the case of minoritised languages”. *Journal of Audiovisual Translation*, 3(2) 310-327. DOI: <https://doi.org/10.47476/jat.v3i2.2020.123>

Matamala-Ripoll, A., Orero-Clavero, P. e Pereira-Rodríguez, A. 2010. "Introduction". En A. Matamala-Ripoll e P. Orero-Clavero (eds.), *Listening to Subtitles*. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 11-17.

78 Pereira-Rodríguez, A. e Lorenzo-García, L. 2005. "Evaluamos la norma UNE 153010: *Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva. Subtitulado a través del teletexto*", *Puentes*, 6, 21-26.

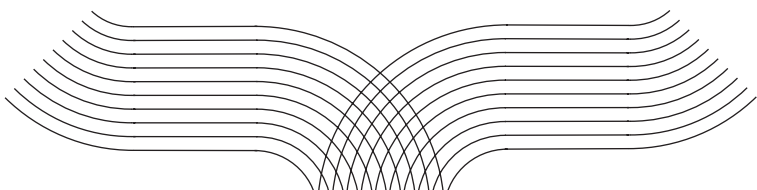
Romero-Fresco, P. (ed.). 2015. *The Reception of Subtitles for the Deaf and Hard of Hearing in Europe*. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang.

—. 2018. "In support of a wide notion of media accessibility: Access to content and access to creation", *Journal of Audiovisual Translation*, 1(1), 187-204.

DOI: <https://doi.org/10.47476/jat.v1i1.53>

—. 2019. *Accessible Filmmaking: Integrating translation and accessibility into the filmmaking process*. London/New York: Routledge.

Torralba-Miralles, G., Tamayo-Masero, A., Mejías-Climent, L., Martínez-Sierra, J. J., Martí-Ferriol, J. L., Granell, X., De los Reyes-Lozano, J., De Higes-Andino, I., Chaume-Varela, F. e Cerezo-Merchán, B. 2019. *La traducción para la subtitulación en España. Mapa de convenciones*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I. Servei de Comunicació i Publicacions.



Materiais Lingüísticos

Últimas publicacións na colección

Diccionario Galego-Éuscaro, Euskara-Galiziera (2010)
Isaac Fernández Fernández

Vocabulario Galego-Castelán de carpintería de madeira (2006)
Fernando Groba Bouza

Vocabulario Xurídico-Administrativo Galego-Castelán (2005)
Xavier Gómez Guinovart & Ánxeles Torres Padín

Vocabulario de Economía (2005)
Eduardo L. Giménez Fernández, Francisco X. Lores
Ínsua, Alexandre de Almeida & Philippe Polomé

Novas palabras galegas. Repertorio de creacións léxicas rexistradas na prensa e internet. (2005)
Susana López, Laura Montes, Laura Almazán, Xosé R. Alonso Priegue, Ester Ares, Iago Castro, Oscar Fontán, Marta García Garrido, Eloy Gestido, Xosé María Gómez Clemente, Carne Patiño, Carne Pereiro & Jorge Suárez



Guía de subtulado inclusivo en galego

*Indicacións técnicas e lingüísticas para
subtitular nunha lingua minorizada*

Para ter acceso a produtos audiovisuais, non abonda con posuír un televisor, senón que a meirande parte da poboación precisa servizos de accesibilidade audiovisual para superar barreiras lingüísticas, sensoriais ou cognitivas. Estes servizos de accesibilidade inclúen a dobraxe, o subtulado, a audio-descripción ou a lectura fácil, entre outros.

Esta é a primeira Guía de subtulado inclusivo en galego, resultado orixinal e pioneiro dunha investigación doutoral. A guía inclúe indicacións sobre aspectos técnicos do subtulado e indicacións lingüísticas sobre como subtitular a lingua galega; por exemplo, se hai castelanismos e hipergaleguismos no audio: corrixímolos á forma estándar ou reproducímolos nos subtítulos?

Servizo de Publicacións

Universidade de Vigo

